

Tartalom

MEDITÁCIÓ

Ordass Lajos: Boldogító örömhír.....	1
--------------------------------------	---

IN MEMORIAM DÓKA ZOLTÁN

Dóka Zoltántól búcsúzunk.....	2
Dr. h. c. Dóka Zoltán (1929-2000).....	2
Bohus Imre: Sötétségen áttörő fény – Igehirdetés Dóka Zoltán temetésén.....	3
Ittész Gábor: Dóka Zoltán ravatalánál.....	6
Dóka Mária: „...Csak előre ment”.....	7
Hans Heinrich Schmid: Levél a Dóka családnak.....	8
Isó Dorottya: „A hegyek eltávoznak...”.....	10
Dóka Zoltán: Helyzetjelentés – Kuchen, 1984. augusztus 15.	12
Dóka Zoltán: A garancia – Igehirdetés.....	17

KELENFÖLDI ESTÉK

Bajuszné Orodán Krisztina: Boldogok, akiket az igazságért üldöznek – Áhítat.....	21
Ittész János: Az egyház és világ összeütközése – Előadás.....	23

TANULMÁNY

Boleratzky Lóránd: A Dunántúli Egyházkerület feltámadása.....	29
Id. Magassy Sándor: A püspöki tiszt legitimitása és apostolisága.....	35

HÍREINK.....

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ.....

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új folyam 48. szám – 2000. TÉL

Felelős szerkesztő: Ittész Gábor (tel.: 96-336-693)

Felelős kiadó: id. Zászkaliczky Pál (tel.: 1-403-28-07)

A szerkesztőbizottság tagjai: D. Dóka Zoltán, Ittész János,
id. Magassy Sándor

Szerkesztőség: 9025 Győr, Rát Mátyás tér 2.

Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskay út 10.

Postacím: 1163 Budapest, Bodnár u. 29.

Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör,
Budapest – OTP XI. ker. 11711034-20081452

Nyomdai kivitelezés: FÉBÉ Bt.

Felelős vezető: Tóth Béláné

Ordass Lajos

Boldogító örömhír

*Mostantól fogva meglátjátok a megnyílt eget és Isten angyalait,
amint föl szállnak és leszállnak az Ember Fiára.*

(Jn 1,52)

Uram!

Lázongó szavam a menny csukott kapujáról visszahullik. Isten végzéseit bíráló panaszsom száma gyöngé. Képtelen fölhatolni a mennyekig. Kétkedésem sem tudja áttörni az ég kapuját. Okoskodásom sem az a kulcs, mely megnyithatná azt.

A mennyet egyedül Isten irgalmas szeretete nyitja meg.

Ami mai igédben a tiednek ígérsz, azt születésed éjszakáján átérték a betlehemi pásztorok. Angyalok hoztak nekik boldogító hírt a mennyből, és az angyalok tették meg őket az evangélium első apostolaivá. Így vittek örömet, amerre csak mentek.

Uram!

Tégy engem karácsonyi emberré. Mária alázatát, József engedelmességét, a pásztorok hűségét add a szívembe. És így elkészített szívembe jöjj el Te magad. Ahol Te vagy, ott van angyaljárás. Virrasztó töprengésem sötét éjszakájába fényt hoznak. Nyomorúságom tehetetlen sóhaját fölviszik a hatalom Urához, és helyébe, cserébe tőle erőt és örömet hoznak. Nem miattam jönnek hozzám. Hanem miattad teszik boldoggá életemet.

* * *

Jézus, égi Csillag, világolj reám!
Ragyogja be fényed sötét éjszakám!
Vezessen a sírig áldó, szent kezed,
Hadd lássam a mennyben örök fényedet!
(127. ének 4. verse)

Kedves Olvasóink!

Ezen a helyen eredetileg a karácsonyi köszöntés állt. Mostani számunk – ajánlottan feladott – teljes kéziratanyaga azonban a postán eltűnt. Ezért érkezik téli számunk csak nagy késéssel Olvasóinkhoz. Szíves megértésüket kérjük.

Az új évezred indulásakor szívből kívánjuk Isten megtartó kegyelmét, áldó szeretetét Mindannyiuk életére.

A szerkesztőbizottság

Dóka Zoltántól búcsúzunk

Még két esztendeje sincs, hogy hetvenedik születésnapja alkalmából köszöntöttük, s október 23-án már búcsúzunk kellett tőle. Az ünnepnap délelőttjén sok Luther-kabátos lelkész és hatalmas tömeg töltötte meg és állta körül a hévízgyörki evangélikus templomot és benne Dóka Zoltán testvérünk ravatalát. Szeretett gyülekezetének tagjai és a község lakói mellett az országból – Győrtől az Alföldig – sokfelől érkeztek a temetésre azok, akik szerették és tisztelték egyházunk egyik legjelesebb teológusát, lelkészét.

A temetési istentiszteleten Bohus Imre ny. lelkész hirdette Isten igéjét. A liturgiát a templomban, majd a sírnál Ittész János püspök és János Zsuzsanna lelkész, Dóka Zoltán utóda végezte.

A templomi istentisztelethez kapcsolódva emlékező és búcsúszavak hangzottak el. Dóka Mária lelkész személyes emlékei fényében idézte fel édesapja életútját. Ittész Gábor ny. lelkész az Ordass Lajos Baráti Kör és a Keresztyén Igazság szerkesztői nevében szólt. Detre János esperes az egyházmegye, Gál Alfréd református lelkész a testvérgyülekezet együttérzését tolmácsolta. Tóth Tibor polgármester Hévízgyörk lakosságának, Bobál István felügyelő pedig az evangélikus gyülekezetnek a nevében búcsúzott az elhunytól. A sírnál Ittész János püspök a Dóka Zoltántól kapott lelki-szellemi értékekről vallott személyes hangon.

A gyülekezeti énekek között több Dóka Zoltán által írt, illetve fordított ének csendült fel. A templomban és a sírnál a hévízgyörki asszonykórus éneke gazdagította a temetési istentiszteletet.

Dr.h.c. Dóka Zoltán

(1929–2000)

1929. január 1-jén született Győrött. Édesapja, Dóka József rendőr, majd gyári munkás, édesanyja Szolnoki Ilona háztartásbeli, később napszámos. Négy testvére volt.

Szüülővárosában a Révai Gimnáziumban érettségizett 1947-ben. Még ebben az évben felvették a soproni Teológiára. Az intézmény Budapestre kerülésével ő is a fővárosba jött. Tanulmányait kitűnő eredménnyel fejezte be. 1952-ben Vető Lajos szentelte lelkésszé.

1952-től Komáromban, 1953-tól Tapolcán, 1954-től Budavárban, 1955-től Deák téren, 1958-ban pedig egy rövid időre Pécsen volt segédlelkész. 1958 karácsonyától Hévízgyörkön lelkész. Itt szolgált 1996-os nyugdíjba meneteléig, azóta Bagon élt.

1954-ben kötött házasságot Lakos Magdolna lelkésznel. Két gyermekük és három unokájuk van.

1958-ben a pécsi gyülekezet szerette volna, ha ő lesz Káldy Zoltán utóda, de ezt az ÁEH megakadályozta. 1962–63-ban a „fóti ügyben” a gyülekezet szándékát és lelkesválasztó jogát védve szembehelyezkedett Káldyval. Az 1960-as években az ő neve is szóba került, mint a Teológia újszövetségi tanszékének tanára, de az ÁEH ezt is megakadályozta. 1977-ben jelent meg Márk evangéliumáról írt kommentárja, amit a cenzúra az ő tudta nélkül jelentősen meghamisított.

1984-ben, az LVSZ budapesti nagygyűlése előtt Németországból nyílt levelet írt a Világszövetség vezetőségének, amelyben felhívta a figyelmet a Magyarországi Evangélikus Egyházban uralkodó teológiai terrorra, személyi kultuszra és diktatórikus irányításra. A nagygyűlés a levelet nem tárgyalta. Tettéért az egyházi bíróság felfüggesztette állásából, majd ezen döntését visszavonta.

Egyik kezdeményezője és szerzője volt az 1986-ban megjelent Testvéri Szó és az 1989-es Kiáltó Szó reformiratoknak. Alapító tagja az Ordass Lajos Baráti Körnek. Ez utóbbi adta ki 1996-ban Márk-kommentárjának eredeti változatát.

1990-ben a Zürichi Egyetem Teológiai Fakultása díszdoktorátussal tüntette ki. Súlyos, szenvedésekkel teli betegség után 2000. október 17-én hunyt el.

Összeállította: ifj. Zászkaliczky Pál

Bohus Imre

Sötétségen áttörő fény

Igehirdetés Dóka Zoltán temetésén

„Ha azt gondolnánk, hogy elnyel a sötétség, és éjszakává lesz körülöttem a világosság:

a sötétség nem lenne elég sötét neked, az éjszaka világos lenne, mint a nappal, a sötétség pedig olyan, mint a világosság.”

(Zsolt 139,11-12)

Az elmúlt napok során sokszor lapoztuk fel a 139. Zsoltárt. Részen azért, hogy Dóka Zoltán testvérünk betegágya mellett újból és újból felolvassuk, részen pedig azért, hogy kérdéseinkre választ találjunk, botladozó lábunkkal szilárd talajra lépjünk, hogy egyre nyilvánvalóbb erőtlenségünkben felülről való erőt kapjunk. Tegnap délután, a gyülekezet emlékező istentiszteletén is ez a zsoltár hangzott el, Dóka Zoltán kedves zsoltáráként. Tudjuk, hogy gyakran olvasta. Naponkénti imádsága lett. Ennek a zsoltárnak a mondatai vezethették gondolatait, amikor késő esti órákban megállt a Hévízgyörk és Bag közötti keresztnél, aztán elindult az egyik faluba, majd megfordult és a másikat kereste fel. Újra

végén ismét a keresztnél állt meg. Így szeretett imádkozni. „Mindenért és mindenkiért” – vallotta meg egy alkalommal.

Nem tudhatjuk, hogy melyek voltak azok a zoltárversek, amelyek a legtöbbet jelentették számára. Az évek folyamán más-más részletek vezethették és bátoríthatták. Most azonban magunkra kell gondolnunk: nekünk mit üzen Isten. Ez a zoltár vagy egyik-másik részlete mást mond a feleségnek, akivel egy utat vállaltak, egyformán gondolkodtak és bizonyágtételükben „együtt dobban a szívük”. Nyilvánvalóan másképp érinti a gyermekeket, egyéb hozzátartozókat, a gyülekezetet. Magamról is beszélnem kell. Meg kell vallanom, hogy volt idő, amikor nagyon közel kerültem Dóka Zoltánhoz, utóbb eltávolodtam tőle. Látását nem tudtam mindenben vállalni, lendületét képtelen voltam követni. Az utolsó két esztendő közös munkája ismét összekapcsolt minket. Nagyon sokat beszélgettünk. A felolvasott két verset mindegyikre emlékezve értelmezem. Az sem véletlen, hogy a zoltárból éppen ezt a két verset választottam.

Kettős üzenetet hallok ki belőlük. Feszültség van közöttük, mégis felerősítik egymást. Az első akkor válik hallhatóvá, ha arra figyelünk, hogy az alapige egy gondolatsor utolsó mondata. Ez a sor két kérdéssel kezdődik: „Hova menjek lelked elől? Orcád elől hova fussak?” Olyan válaszok következnek, amelyek kérdések is. Azt érzékeltetik, hogy mennyire összezavarodhatnak életünkben a dolgok. A mennybe szálljak? Ott vagy! A halottak hazájába fekdüjök? Ott is ott vagy! A hajnal szárnyain a tenger túlsó végére menjek? „Kezed ott is elérne, jobbod megragadna engem!” Ezután következik a felolvasott két vers. Tartalmukat így foglalom össze: Isten elől nem tudunk elrejtőzni. Hiába húzódnak vissza a „sötétségbe”, Istennek a sötétség is világosság. Megtehetjük, hogy emberek és önmagunk elől sötétségbe bújunk, Istent azonban nem tudjuk félrevezetni. Ezzel a magatartással saját magunkat csapjuk be, és Isten ítéletét vonjuk a fejünkre. Az ítélet pedig az, hogy Isten sötétségben hagy. Bezár a fejetlenség, a tanácstalanság, a tehetetlenség és némaság vagy akár valamilyen betegség sötétségébe. Nem tudunk belőle kilépni. Képtelenek vagyunk onnan „kifelé beszélni”. Ezt tapasztaltam meg Dóka Zoltán testvérünk betegága mellett. Isten sokáig nem adott szavakat, hogy elmondjam, amit mindenképpen el kellett mondanom! Erőtlen, eredménytelen dadogás maradt, amit magamtól mondtam. Egy emléket idézek fel: azon a napon, amikor az orvos mindkettőjünkkel közölte, hogy mi várható, Magdi felhívott. A kórházból üres lakásba érkezett haza. Nagyon egyedül volt. Sírva számolt be nehéz napjáról. Hosszú ideig nem tudtam megszólalni. Majd erőmből ennyi elmondására tellett: „Ne haragudj! Most semmit sem tudok mondani!” Megnémul a lelkész is, ha sötétség zárja körül.

Isten üzenetének van azonban egy másik vonulata is. Amikor ez világossá lett előttem, bár megcségyenültem, mégis belső örömet és hálát éreztem. Meggyőződhettem az evangéliumi igazságról: „A nép, amely sötétségben lakott, nagy világosságot látott, és akik a halál földjén és árnyékában laktak, azoknak világosság támadt.” (Mt 4,16.) Hogyan jutottam el idáig?

Testvérünktől több alkalommal kellett búcsúznom és mindig bizonytalan volt, hogy mikor szólok hozzá utoljára. A legutolsó napok egyikén így köszöntem el: „Zoli, nekem mennem kell, de Jézus veled marad.” Ekkor már nem tudott be-

szélni, de a jobb keze megmozdult. Lassan, nehezen felemelte és keresztet rajzolt felém. Ez volt a búcsú-mozdulata. Ezt is mondhatom: nekem ez volt a búcsú-igehirdetése. Evangélium-hirdetés. Azt tette, amire egész életében törekedett. Mindig emlékeztetett egyik teológiai tanárunk szavára, aki azt tanította, hogy a lelkész addig nem jöhet le a szószékről, amíg nem hirdette az evangéliumot, Isten bűneinket megbocsátó irgalmasságát. Egyházunk rendje szerint a lelkész kétszer vet keresztet: az istentiszteletet befejező áldás elhangzásakor és gyónáskor a feloldozás alkalmával. Ezzel Jézus Krisztus keresztjére utal: Jézus halálával megszabadított a bűn, a halál, a kárhozat sötétségéből. Keresztjénél világosság ragyog fel mindenki számára.

Másnap megtörtént, ami addig erőltetettnek és nehéznek tűnt: énekelve, imádkozva, igét olvasva gyűlhattunk betegágya köré. Elmondhattam a bocsánatkérés szavait, biztosíthattam bocsánatunkról, hirdethettem Isten bocsánatát, és megáldhattam a haldoklók áldásával.

Dóka Zoltán testvérünk keresztet rajzoló mozdulata maradjon meg emlékeztünkben! „Márk evangéliuma” című könyvét azért írta, hogy a kereszt magasodjék fel egyházunk népe előtt. Énekeivel is a kereszthez akart elsegíteni. 28 énekünk az ő Krisztusba vetett reménységének nyomait viseli magán. 12 éneket saját maga írt, a többi átdolgozás; egyik énekünk dallama is tőle való. Ezekben az énekekben ilyen mondatokkal találkozunk: „Elmúlt az éj, felkelt a nap, Elűzi mind az árnyakat.” Továbbá: „Jézus, égi Csillag, világolj reám, Ragyogja be fényed sötét éjszakám...” Vagy: „Kereszted fénye ránk ragyog...” Bizony tovább szolgál ő a gyülekezetnek, egyházunknak, mindnyájunknak.

Énekeskönyvünk 106. számú éneke után (ezt az éneket is ő írta), egy szimbólumot, jelképet látunk: lángoló napkorongot Krisztus-monogrammal. Krisztus a mi Napunk, életünk Világossága. Erre az evangéliumra, örömhírré emlékeztessenek Dóka Zoltán alakjához fűződő emlékeink! Súlyos betegségének sötétségéből őt is az élet világosságába segítette Jézus irgalmassága. Életének bizonyosságtétele, szolgálatának köztünk maradt visszhangja segítsen minket is nyomasztó sötétségből el nem boruló világosságra!

A misszió vagy evangélizáció (teológiailag nincs különbség a kettő között) nem esetleges járuléka a lutheri értelemben vett igehirdetésnek, hanem annak lényegéhez tartozik. Aki nem evangélizációs célkitűzésű prédikációval megy a szószékre, az nem fog keresztyén igehirdetést mondani. Az egyház küldetésénél fogva, ami nem más, mint az evangéliumhirdetés, mindig missziói helyzetben van és minden irányban: önmaga felé, kortársai felé és a következő generáció felé.

Dóka Zoltán

Ittész Gábor

Dóka Zoltán ravatalánál

Vannak, akik átélik, vannak, akik megírják, és vannak, akik alakítják a történelem eseményeit. Így van ez Krisztus vándorló népének, az egyháznak a történelmével is.

Kevesen vannak azonban, akikre mind a három elmondható.

Dóka Zoltán testvérünk ezek közé a kevesek közé tartozott.

Még – tudom – nincs megfelelő történelmi távlat, s munkásságának sok gyümölcse még nem érhetett be, mégis biztosra veszem, hogy legújabbkori egyház-történetünk egyik jelentős alakjaként fogja őt értékelni az utókor. Elsősorban 1984-es Nyílt levelével, de a Testvéri szóval, a Kiáltó szóval, az Ordass Lajos Baráti Körben és a Keresztyén Igazság szerkesztésében vállalt szerepével és szolgálatával már ma is érzékelhető hatással volt egyházunk életére.

Teológus volt. Nemcsak az újszövetségi tudományok – professzori katedra nélkül is – jeles tudósa, de teológus, aki nem egyszerűen csak átélte és elszenvedte az eseményeket, vagy krónikása volt azoknak, hanem mindig teológiailag értékelte és elemezte azt, ami a világban és elsősorban egyházunkban történt. Emberekről, eseményekről, jelenségekről Isten igéjének fényében formált véleményt, és fogalmazta meg gondolatait. Csak a Keresztyén Igazságban megjelent több tucat cikke, tanulmánya is tanúskodik erről.

Lutheri teológus volt, aki szerint a Szentírás és ezért a teológia középpontja is Jézus Krisztus keresztye. Grünwald híres isenheimi oltárképének Keresztelő Jánosához hasonlóan ő is a kereszt Krisztusára mutatott mindig újra. Pál apostol és a reformátor nyomán világosan látta a törvény és evangélium megkülönböztetésének jelentőségét és mindazt, ami ebből következik a teológiai gondolkodás és az egyház élete számára. Lutherral együtt vallotta, hogy az egyház legfőbb és igazában egyetlen kincse az Isten kegyelmének evangéliuma. S ezért az egyház élete, jelene és jövője is azon fordul meg, hogy az evangélium tisztán és igazán szóljon, s ez legyen az egyház életének és szolgálatának középpontjában. Amit tett, amit mondott, amit írt, mind ezért volt.

Keveseknek adatik az a küldetés és az a sors, ami Dóka Zoltán testvérünknek osztályrészül jutott. De hogy ő ezt a szolgálatát köztünk elvégezte, ezért legyen áldott az az Isten, aki őt egyházunknak s nekünk adta.

Jézus nem azáltal nyilatkoztatja ki számunkra Isten valóságát, ami őbenne rendkívüli, emberfeletti, isteni, hanem azzal, hogy vállalja azoknak halálos sorsát, akik őt elfogják, megalázzák, kigúnyolják és megölik. Vállalja a bűnös embert. Így lesz éppen a megfeszített Jézus Isten emberszeretetének kinyilatkoztatója.

Dóka Zoltán

Dóka Mária

„...csak előre ment”

Nem tudom, mi minden történt azon a január 1-jén 1929-ben, amikor édesapám meglátta a napvilágot, de 71 évvel, 1 hónappal és 17 nappal később, azon a napon amikor minket elhagyott, egész nap ragyogó napsütés volt. 6 órakor, amikor a temetőbe kísértük, elkezdett csöpögni az eső, s valaki meg is jegyezte: még a menyeeiek is siratják. Hazatérésünk után megdöbbenéssel észleltem, hogy kétszer megdőrdült az ég és villámlott. „És íme, a templom kárpitja felülről az aljáig kettéhasadt, a föld megrendült és a sziklák meghasadtak” – önkéntelenül ezek a szavak jutottak eszembe...

Korábbi években folytatott sok beszélgetésünk során mindig újra mondta nekem, hogy az a legnagyobb örömhír, az evangélium, hogy Isten a legnagyobb szenvedésünkben is velünk van. Úgy gondolom, hogy éppen ez a hite adott neki mindig erőt és bátorságot arra, hogy sok kereszttel megrakott útján sohase a könnyebbik utat válassza. Ez a hite segítette őt át minden nehézségen, amivel valaha is szembe kellett néznie élete során. Akkor még nem tudtuk, hogy Isten e hitét ilyen súlyos próbára teszi mielőtt magához szólítja.

Ha magánélete eseményeire, személyisége vonásaira visszagondolok, akkor nem egy másik emberről beszélek, mint akit teológusként és lelkészként mindenki ismer, hanem pusztán hívő lényének egy másik oldala kerül megvilágítás alá.

Édesapám már gyerekkorában is tökéletességre törekedett. Sokoldalú képességeit szinte bármilyen irányba továbbfejleszthette volna, ugyanolyan jó matematikus, sportoló vagy muzsikus is lehetett volna belőle, mint teológus. Mindig tiszta kitűnő tanuló volt, képességeit azonban nem tartotta meg sohasem csak a maga számára, hanem már általános iskolás korában is sokakat korrepetált, sokaknak segített.

Természetesen nekünk is, a gyermekeinek és unokájának, amikor iskoláskorba kerültünk. Amikor magyarázatai közben mi már csak az adandó alkalmat kerestük, hogy játszani mehessünk, mindig csak annyit mondott: előbb a feladataidat csináld meg precízen. Nem tudta elképzelni, hogy félkész munkát kiadjon a kezéből. Nemcsak a leveleit, a prédikációit vagy az előadásait gondolta végig az utolsó betűig, de az ablakra készített szűnyoghálót is 5-ször 6-szor újra szétszedte, amíg tökéletesen nem passzolt. Az unokáinak hajtogatott virágokat, alakzatokat géppel sem lehetne tökéletesebben megcsinálni. Noha mindig és mindenben tökéletességre törekedett, nem hitte magáról, hogy ő tökéletes, és éppen ezért volt benne annyi alázat és melegség. Amikor kamaszkori lázadásaim során kipakoltam neki, hogy mi mindennel nem értek egyet, mi mindent kellett volna másképpen csinálnia a nevelésben, csak annyit mondott: ne haragudj rám, kezdő apa voltam, még nem tudtam, hogy hogyan kell csinálni. Tökéletességre való törekvése abban sem gátolta meg, hogy gyerekkorában a többi gyermekhez hasonló csínytevésekben részt vegyen, vagy velünk kergetőzzön, vagy szívből nevéssen valami komolytalanságon.

Ahogy a halála napján ragyogó napsütés volt, úgy fonódott egész életében össze a szenvedés és a boldog szeretet melegsége. De e kettő össze is tartozik szorosan. Csak akinek van bátorsága a szenvedést vállalni, az tudja meg azt is, mi az igazi szeretet és öröm. Nem véletlenül hitte egész életében, hogy az evangélium, az igazi örömhír az, hogy Isten a szenvedésünkben is ott van. Sokszor idézte nekem Luther mondását, amikor Luthertől megkérdezték, hogy mit tenne, ha megtudná, hogy holnap meg kell halnia. Elültetnék egy fát – válaszolta Luther. Látod – mondta apu –, az életet sohasem szabad feladni. Amíg itt vagyunk, addig is az a feladatunk, hogy az életet szolgáljuk, de tudnunk kell azt is, hogy végső sorban minden élet Isten kezében van.

Tudom, hogy apu szeretett volna még élni. Sok terve volt, amit még szívesen megvalósított volna. Rövid ideje volt, hogy feldolgozza magában, hogy Isten másképpen döntött. A szomorúság, ami bennünk van, kifejezhetetlen, szinte még fel sem fogjuk, hogy nincs közöttünk, mégis azzal a reménységgel szeretnénk tőle elbúcsúzni, amit Hieronymus ezekkel a gondolatokkal fejez ki:

„Ne szomorkodjunk azért, hogy elveszítettük, hanem legyünk hálások azért, hogy közöttünk élt, sőt még most is közöttünk él, mert aki hazatér az Úrhoz, az továbbra is Isten nagy családjában marad, csak előre ment.”

Hans Heinrich Schmid

Levél a Dóka családnak

2000. október 25.

Kedves Magdi, kedves gyászoló család!

Ezekkel a sorokkal szeretném felétek – Christával együtt – mély együttérzésünket kifejezésre juttatni Zoltán elhunytakor. Zoltánnal egy egészen különleges ember tért haza, akit életútjának egy részén mi is elkísérhettünk, s akivel szoros kötelékek fűzték minket össze.

Barátságunk hosszú ideje, teológiai és egyházpolitikai beszélgetéseink felejtetetlenek számomra. Óriási öröm volt nekem, hogy Zoltán mindig újra el tudott jönni Zürichbe. A teológiai szemináriumban folytatott munkájával, valamint a szinte minden professzorral való kapcsolata révén mint egyfajta „levelező tag” tartozott a zürichi Teológiai Fakultáshoz. Hogy éppen nálunk kaphatott díszdoktori címet, nemcsak rá, de ránk is mély benyomást tett. A Dies academicuson való többszöri részvétele különösen nagy örömmel töltötte el.

Különböző területeken dolgoztunk szorosan együtt: a Márk kommentár megújított változatán, amelyhez a bevezetést én írhattam, az Apostolok cselekedeteivel kapcsolatos munkáiban, fordításaiban és cikkeink megjelentetésével kapcsol-

latban a „Diakonia”-ban és még sok másban. A „Kis bibliaismeret” fordítását sajnos már nem fejezhette be.

A legnagyobb benyomást azonban rám Zolán teológiai harca tette, amelyet az igaz egyházért folytatott a Káldytól és társaitól származó ún. „diakóniai teológia” által alakított és meghamisított egyházzal szemben. Zoltán éveken, sőt évtizedeken keresztül folyó harca az evangéliumért egyedülálló volt, és valamennyiünket mindig újra megragadott. Ez a harc kétségtelenül felőrölte Zoltánt.

Különösképpen nagy hatású és felejthetetlen volt és marad is számomra az a frankfurti találkozás 1984 júniusában, amikor Zoltán, miután „nyílt levelét” megírta, egész éjszaka viaskodott önmagával, hogy visszatérjen-e Magyarországra vagy sem. A nehéz utat választotta: visszament, hogy a vele küzdőket és családját ne hagyja egyedül. Egy svájci újságcikk Zoltánról 1990-ben ezt a címet viselte: „Csak az igazságnak elkötelezve”. Zoltán valóban azt mondta egyszer: „Nem vagyok próféta, de a próféták a példaképeim, mivel ők mindig csak Istennek és az igazságnak voltak elkötelezve”. Mindez nagyon találóan fejezi ki azt, ahogyan Zoltán gondolkozott és élt. Ehhez persze a másik oldal is hozzátartozott: mint ahogyan deuterózsaiásban Isten szolgájának, úgy neki is szenvednie kellett éveken keresztül és mindig újra, mindvégig. De mégsem csüggedt el.

Isten most magához vette. Nála most jó sora van. Munkája, harca és önfeláldozása nemcsak az élet mennyei könyvében van feljegyezve, de a mi világunkban is sok mindent munkált, még akkor is, ha mindennek a gyümölcsét ő maga csak részben élvezhette.

Ami megmarad, az nemcsak az emlékezés, hanem sokkal több annál. Komolyságával, szilárd hitével és kisugárzásával valamennyiünket alakított. Sok mindent nem tudnánk és nem tennénk, ha Zoltán nem lett volna. Ezért összetartozásunk továbbra is megmarad.

Az egész Dóka családnak sok bátorságot, egészséget és erőt kívánunk, hogy az elkövetkező idővel nélküle is megbirkózzon. Isten mellettetek fog állni.

Az összetartozás szeretetével:

Christa és Hans Heinrich Sch.

(Fordította: Dóka Mária)

Veszélyes, közveszélyes az igazságot és a szeretetet szétszakítani. A kettő úgy tartozik össze, mint meder és folyó. Csak az a szeretet igaz és szolgálja az életet, amely az igazság medrében érkezik hozzánk. A víz nélküli meder halott. Viszont a meder nélküli víz pocsolya. Más szóval: az igazság szeretet nélkül kegyetlenség. A szeretet igazság nélkül cinkosság. Csak a kettő egy-ésége jelenti azt a keskeny utat, amely mindnyájunkat elvezethet a megbékéléshez.

Dóka Zoltán

Isó Dorottya

„A hegyek eltávoznak...”

Amit gyermekkorában, fiatalkorában tanult az ember, az egész életében megmarad. Oly mély nyomot hagy, mely soha ki nem törölhető. S még elnyomni sem lehet, mert ha megpróbálkoznánk vele, akkor is kitör, mint a felszín felé törekvő búvópatak.

Az én gyermekkorom és fiatalkorom legszebb és legmeghatározóbb élményei és emlékei pedig hévízgyörki gyülekezetemhez, s magához a gyülekezet lelkészéhez, Dóka Zoltánhoz kötődnek. Amit nem kaptam meg iskoláimban, amit nem éreztem tanáraimtól, azt mind, sőt annál sokkal többet kaptam Zoli bácsitól, s rajta keresztül gyülekezetemtől.

Szeretett, mint saját lányát – nem egyszer lányának is gondoltak, s ő nem javította ki soha –, s nevelt Isten ismeretére, szeretetére, Istennek felelős gondolkodásra, keresztény emberszeretetre, nevelt a zene művelésére, ember és nő voltom elfogadására; s nekem soha semmi nem volt fontosabb, mint hogy otthon legyek Hévízgyörkön, gyülekezetemben, Zoli bácsival. Ittam szavait – s amit mondott, annak hitele volt számomra –, úgy volt igaz és helyes, ahogyan mondta.

S most ismét megelevenednek a vele töltött évek. Egyre újabb és újabb emlékek jönnek elő. Felsorolni mindet lehetetlenség, de megemlíteni néhányat, kitárni a legszebbeket, a legemlékezetesebbeket, összeszorult szívem kényszere.

Ő keresztelt – de emlékeim nem ennél a pillanatnál kezdődnek, mert azok sokkal korábbra nyúlnak vissza, mint emlékezetem. Ő konfirmálta ugyanis édesanyámat, s ő eskette szüleimet. S én már egy létező folyamba léptem bele, amikor szüleim elvittek keresztelésre a templomba.

Nyiladozó értelmem első emlékei a gyermekistentiszteleteknél állnak meg, amit vasárnaponként látogattam, s amit rajtam kívül nyári időszakban harminc gyerek, téli időszakban még nyolcvan gyerek is látogatott. Zoli bácsi felejthetetlen órákat szerzett nekünk. Krétával rajzolt a táblára. Palesztina térképe még ma is szemem előtt van, ahogyan ő rajzolta fel. Istentisztelet előtt játszhattunk. De az aranymondást is játszva tanultuk: Zoli bácsi a biliárd dákóját emelte föl és le, s mi úgy mondtuk hangosan vagy halkán az igét. S a diavetítések, s a szenteste délutánjai, amikor órákat voltunk együtt a gyülekezeti teremben, a szépen feldíszített fenyőfa körül. Mind-mind csodálatos és meghatározó emlékeim Zoli bácsiról. S nemcsak nekem, de minden kortársamnak is.

Később „munkatársa” lehettem: 14 éves koromtól tíz éven át a gyülekezet kántora. Most felidéződnek bennem Zoli bácsi biztatásai, segítsége; hányszor és hányszor mondta – mindig, amikor látta rajtam, hogy izgulok egy-egy szolgálat előtt: „Dóra, két-három hibát kérek majd. Tudod, tökéletest csak az Isten tud cselekedni.” Így oldotta humorosan együttérzésével feszültségemet.

S emlékezem a közös orgonálásokra. Ha tehette mindig bejött a templomba, amikor gyakoroltam. Meghallgatott, s azután ő ült az orgonához, hogy mutasson nekem számomra még ismeretlen orgonadarabokat: az ő kedvenc darabjait. Így

fűződik nekem most már mindörökre össze Bach: C-moll passacagliá-ja az ő nevével.

S eljött 1984. Mi valóban semmit sem sejtettünk. Elutazása előtt arra kért, amíg haza nem jön, addig fontos iratait vigyem el egy bőröndben hozzánk, s őrizzem meg azokat. Azután pedig ennyit mondott még: „Vigyázz a Magdi nénire!”

A Nyílt levél robbant – s mi pánikfélelemben hallgattuk a Szabad Európa rádiót, s teljes bizonytalanságban hányódtunk: mi is ilyenkor a helyesebb, ha hazajön, vagy ha külföldön marad. De ő tudta, mi a helyesebb. Hazajött – s első találkozásunk eloszlatozott bennem minden félelmet, mert ő félelem nélkül, nagy lelki nyugalommal mesélte mindazt, ami vele történt. Ebből megéreztem: Isten kezében tudja magát – bármi is történik vele ezután. Tudtam: Isten kezéből vett „feladatnak” tekintette a segélykiáltást is egyházáért. S Isten megóvta őt – semmit sem tudtak ellene tenni. Továbbra is felmehetett vasárnapról-vasárnapra a szószékre, és mi hallgathattuk szájából Isten ígését hamisítatlanul, tisztán és igazán.

Maga az évszám pedig – 1984 – bevonult egyházunk történelmének lapjaira.

S most szívemben megszólal egy hang: Mondd el, hogy ez az év számodra is milyen fontos volt! Igen az volt, de nem az események miatt, hanem Zoli bácsi egyénisége, lelkész-volta, s irántam érzett bizalma, szeretete miatt. Hiszen mi más is lehetett az oka annak, hogy ez év tavaszán már tudtam: én is lelkész akarok lenni. Lelkész, mint ő! Hirdetni az evangéliumot, mint ő! Tanítani, nevelni a gyerekeket, az embereket Isten ismeretére, szeretetére, mint ahogy ő tanította nekem! Vigasztalni és biztatni, ahogyan tőle lestem el! Isten szolgálja lenni – olyan, mint ő!

Attól kezdve teológus-tanítványa is lettem: hébert, görögöt, latint magyarázott, felhívta a figyelmemet alapl művekre, olvashattam Karner Károlyt és Ordass Lajost, egyházatyákat és Luthert. Tematikusan bevezetett a gyülekezeti lelkészi munka rejtelmeibe, megismerkedhettem még a hivatalvezetés, az anyakönyvezés és a többi feladat minden apró-cseprő részletével is. „Most csak a tanulás legyen fontos neked – mondta –, hiszen ezen az öt éven kívül már soha nem lesz idő csak a tanulásra.”

S amikor eljött az ötödév vége és előkerült felszentelésem kérdése, tehettem-e mást, mint hogy kérjem tőle: hadd legyen a lelkészavatásom Hévízgyörkön. Bár tudtam – hiszen együtt tanulásunk során mindig újra beszámolt örömeiről és bánatairól, eredményekről és csalódásokról, melyek egyházi harcai közepette érték –, hogy nehéz neki vállalni a házigazda feladatát. Ő mégis megtette – csak egyedül az én kedvemért! Az ő nagy szeretetéből!

Van egy ige, mellyel Zoli bácsi háromszor is megáldott engem: a konfirmáció, a házasságkötés és a lelkészavatás alkalmával, mert mindig fontosnak tartotta, hogy egy ige elkísérje az embert élete legfontosabb eseményeinél. Az ige így hangzik: „A hegyek eltávoznak és a halmok megrendülnek, de az én irgalmasságom tőled el nem távozik és békeségem szövetsége meg nem rendül.”

Ma én szeretnék őtőle elbúcsúzni ezzel az igével. Őtőle, aki úgy emelkedett ki a körülötte levő emberek közül, mint a hegycsúcs a dombok, dombocskák közül. Kiemelkedett hitével, Krisztus szeretetével, kiemelkedett magas felkészültségével és emberségével.

Igen, hegycsúcs volt ő, aki által tájékozódást lehetett nyerni a világban. Hegycsúcs volt ő, aki az állandóságot, a stabilitást jelképezte gyülekezetének, melyben negyven esztendeig szolgált, s keze munkájának nyomai még nemzedékeken keresztül érezhetőek lesznek. Igen, hegycsúcs volt ő, rendíthetetlen hegycsúcs, az embertpróbáló időkben...

Hegycsúcs volt ő, s a hegycsúcsról azt gondolná az ember, hogy örökre ott áll, ahová Isten teremtette.

De a hegyek eltávoznak – mégis.

Zoli bácsi, Dóka Zoltán lelkes eltávozott.

A hegyeknél is erősebb sziklaszilárd irgalomhoz, Istenhez. Ez az irgalom az, mely őt nekünk adta, ez az irgalom az, mely reményt éltet a mi szívünkben is, hogy Nála őt is, minket is örök élet vár.

Dóka Zoltán

Helyzetjelentés

Kuchen, 1984. augusztus 15.

Először is azon gondolkodom el, mit akartam a nyílt levéllel elérni. Bár erre a kérdésre magában a levélben is utalok, illetve válaszolok többször is, mégis – mint lenni szokott – többen félreértették, vagy tudatosan félremagyarázták a szándékomat. Ezekre a félremagyarázásokra felelnem kell, nemcsak a magam becsülete, hanem az ügy érdekében is. Alapvetően azt kell mondanom, hogy nem negatív, destruktív, hanem pozitív konstruktív szándék vezetett. Gondolkodásomban és magatartásomban mindig is erre igyekeztem. Soha nem tudtam örülni annak, ha „a király meztelen”. A tudatos „protestantizmus” híve vagyok a szó eredeti értelmében: pro-testare = valamiért tanúskodni. Élni csak emberekért és jó ügyekért, célkitűzésekért érdemes!

Az viszont elkerülhetetlen, sőt a protestálás lényegéből fakad, hogy a kritikát mint eszközt (és nem mint célt!) használjuk. Az élet csak kríziseken át tud továbbélni. Nélkülük megdermed és elhal. Ha nem merünk, vagy nem akarunk kritizálni, az azt jelenti, hogy feladtuk a reményt az élet jövődjére felől. Eközben az is elkerülhetetlen, hogy személyeket, testvéreinket, embertársainkat is kritizáljuk, mert az ügyek, amelyekért tanúskodunk és kritizálunk, szétválaszthatatlanul kapcsolódnak össze emberekkel. (De nemcsak a kritizált személyekkel, hanem azokkal is, akikért a protestálás történik!) A személyi kritika minden protestálás legnagyobb terhe és fájdalma. Morálisan egyedül az teszi jogosulttá, ha célja nem a kritizált személyek tönkretétele, elpusztítása, hanem a közösség védelme. Ha viszont a kritika a közösség felől s annak érdekében történik, ez közvetve a kritizált személy érdekét is jelenti.

Ezeket a meggondolásokat a konkrét helyzetre alkalmazva csak azt tudom mondani: nyílt levelemmel alkalmat akartam adni mindenkinek, akit az ügy érint, a MEE* belső helyzetének újragondolására, kritikai elemzésére. Arra, hogy attól a kényszerhelyzettől, amelybe az elmúlt 25 év során egyre inkább belebonnyolódunk, végre legalább alkalmunk legyen megszabadulni. Nyílt levelem alkalmat kínál lelkesízi karunknak, hogy ők is megszólaljanak, és merjék egyházi életünk belső kérdéseit felvetni, azokkal szembenézni, megoldásokat keresni, és egy félelemből fakadó látszat egység helyére egy egymás tiszteletén alapuló, szabad és őszinte légkör léphessen. Fel kellene ismernünk, hogy testvéri közösségünk és egységünk alapja sokkal mélyebben van annál a szintnél, ahol teológiai koncepciók és kegyességi irányzatok ütköznek vagy egyeznek, mert ez a mélység maga az élő és irtalmas Isten, aki előtt „minden igazságunk olyan, mint a szennyes ruha” (Ézs 64,5).

Fel kellene ismernünk, hogy Luther Márton, akire mostanában túlságosan is büszkén hivatkozunk, „koldusként” halt meg, és teológiai gondolkodására egész életében jellemző volt a bátor, prófétai bizonyágtétel és a kétségbeesésig fokozódó, radikális önkontroll dialektikája. Ő még tudta, hogy az igazság egyedül Istené, és az övé is marad, mi pedig csak az ő szabad kegyelme szerint részesedhetünk benne újra meg újra, és mindig csak „rész szerint”, „töredékesen” (1Kor 13,2). Ezért tudott élete kockáztatásával is kiállni az igazságért és ugyanakkor tűzrevaló szemétnak minősíteni minden iratát. Ezért maradt szabad mindvégig az igazságot birtokolni akaró orthodoxia és az Erasmus-féle közömbösség, az ismeretelméleti nihilizmus csapdától, amelyek a halála utáni teológia történetben ingamozgásszerűen követték egymást. Ilyen és hasonló felismerések tehetnének minket is szabaddá arra, hogy megadjuk egymásnak a gondolkodás, sőt a tévedés jogát, és ne lássunk senkiben elnémtandó ellenséget, aki a miénktől eltérő felismerésekre jutott, hanem egymás szabad kritikájában abból induljunk ki, hogy összetartozunk, testvérek vagyunk. Lelkészársaim tudják legjobban, hogy nyílt levelemben – ha ugyan elolvashatják – valóságos és nem általam kitalált kérdéseket vetettem fel, amelyeknek terhe alatt mindnyájan szenvedünk. Magamról tudom, milyen nehéz megtömi a némaságot és vállalni a szólás kockázatát. Sokkal egyszerűbb és kényelmesebb – ha hozzászoktunk már a lelkiismeretünk elnyomásához – visszahúzódní egyéni menedékhelyeinkre, és a felelősséget egyházunkért áthárítani az egyházvezetőségre, Káldy Zoltánra vagy éppen az államra.

Az egyházban és a teológiában Isten ügyéről és nem valami tetszőleges, privát ügyünkről van szó. Őhozzá leszünk hűtlenek, ha vállaltuk a lelkesízi szolgálatot, mégis elmenekülünk az igazságért való aktív küzdelem felelőssége elől. Ez a menekülés évtizedek óta az egyik legjellemzőbb vonásunk, és legfőbb oka szolgálatunk oly sokszor panaszkodt megerőtlenedésének. Az igazságért való küzdelem legnehezebb csatáját – kétségtelen – önmagunkkal kell naponta megvívniunk éppen ezen a ponton.

Nyílt levelemmel alkalmat kívántam adni az LVSZ-nek is, hogy a MEE-al világosabb, nyíltabb és őszintébb kapcsolathoz jusson. Ehhez hozzásegíteni és nem megzavarni akartam a világgyűlést, amelyet én munkaülésnek és nem rep-

* Magyarországi Evangélikus Egyház

rezenatífv ülésnek tartottam. Hol és mikor vesse fel egy lutheránus lelkész a saját egyháza elfojtott és elleplezett problémáit, ha nem a lutheranizmus nagy családjának a munkáülésén, amely éppen a saját egyháza területén történik?

Tudom, kényelmesebben zajlott volna le ez a világgyűlés enélkül, aminthogy pl. a dél-afrikai egyházak problémái és még sok egyéb felvetődött probléma nélkül. De elhallgatással a sebek nem gyógyíthatók! És a világgyűlés mégiscsak annak a nevében volt együtt, aki „a mi betegségeinket viselte és a mi fájdalmainkat hordozta”. És nem „külföldről” küldtem el bíráló levelemet a Világszövetségnek, mert nem a magyar államot, s annak egyházpolitikáját kritizálom benne, hanem a lutheranizmus „belföldjén” kiáltottam el magamat, ha talán meghallgatják azok, akik éppen azért jöttek össze, hogy felfigyeljenek a föld ezernyi kiáltó inségére. És ha igaz amit hallok, hogy a Végrehajtó Bizottság tervezi a MEE belső helyzetének és a diakóniai teológiának a vizsgálatát, akkor számomra ez azt jelenti, hogy nem hiába, sőt a legjobbkor írtam a nyílt levelet.

A magyar államnak is alkalmat akartam adni, hogy egyházpolitikájában számba vehessen olyan egyházi problémákat, amelyek ilyen megvilágításban talán még nem jutottak el hozzá. A nyílt levelet információként egyidejűleg megküldtem Miklós Imre államtitkár úrnak is, és tőle – a Világszövetségtől eltérően – választ is kaptam. Meg kell mondanom, hogy ez a tény jólesett a levélben olvasható kritikai észrevételek ellenére, sőt azokkal együtt, mert azok máris alkalmat adnak bizonyos kérdések tisztázására. Hogy erre hazatérésem után valóban alkalmam lesz, azt a levél zárómondata mutatja: „A levélben foglaltak megbeszélésére hazatérése után készségesen rendelkezésre állok.” A levelet az államtitkár nevében Bai László főosztályvezető írta. A levél két kifogást említ: miért külföldről írtam, és miért nem jelentkeztem korábban az államnál a régóta meglévő kritikai gondolataimmal. Az első észrevételre már feleltem az imént: nem állami, politikai ügynek tekintem a kérdést, ha össze is függ a politikummal, hanem egyházi belügynek, a lutheranizmus belső kérdésének. A második észrevételre adandó válaszom szorosan összefügg ezzel, sőt azonos. Egyházi belügyről van szó. Levelem nem az államot, s annak egyházpolitikáját, hanem Káldy püspök úr egyházpolitikáját és az ennek révén kialakult belső egyházi viszonyokat kritizálja. Ha kritikámmal az állami hatóságokhoz fordultam volna, akkor azt tettem volna magam is, amit kritizálok. Meggyőződésem, hogy éppen az árt az államnak, ha valaki az egyház belső ügyeit az államhatalom fedezetében akarja intézni, ha az állam lesz a garancia és egyúttal a bűnbak is az egyházvezetőség belső döntései és intézkedései számára.

Káldy püspök úr egyházpolitikájára a „túlkövetelés” jellemző minden irányban. Túlköveteli az államot, mert vele akarja garantáltatni a diakóniai teológia kötelező érvényét. Túlköveteli a lelkészeket, mert saját politikai és teológiai nézeteit és döntéseit ellentmondás nélkül akarja velük elfogadtatni, sőt igazoltatni. De túlköveteli önmagát is, mert teljhatalmat igényelve összetéveszti magát az egyházzal, és mint püspök akar az egyház nevében aktív politikát folytatni. Bár emlegeti a lutheri „két-birodalom”-tanítást, de állandóan összekeveri a kettőt, s ez abból ered, hogy a diakóniai teológiában is összekeveri a törvényt és az evangéliumot, és az evangéliumból törvényt csinál.

Nyílt levelemmel neki magának is alkalmat akartam adni, hogy végre nézzen szembe önmagával, és ne csak a kritikátlan bókokra és hízelgések szavára hallgasson. Ha tudná, hogy bókolói közül hányan beszélnek róla bizalmas körökben elkeseredett gyűlölettel! Isten előtti jó lelkiismerettel mondhatom, hogy magam sohasem tartoztam a gyűlöltöi közé. Egyházvezetésének súlyos hibáin sokszor felháborodtam, vagy elkeseredtem, de amit ellenem tett, mindig eltűrtem és megbocsátottam. Ma is imádkozom érte. Úgy tekintek rá, mint keresztyén testvéremre, aki szolgálni akart, de elbukott a hatalom kísértésében, és szolgatársból uralkodó egyházfejedelem lett. Adja Isten, hogy ezt belássa és újra szolgatársunkká legyen! O ugyan azt hiszi és állítja – és ezt sokan mondják most utána –, hogy levelemmel meg akartam akadályozni elnökké választását. Ez egyszerűen nem igaz! A levélben egy szóval sem utalok erre, noha kritikám alapján juthattam volna ilyen konzekvenciáig. Erre csak azok gondolnak, akik a hatalom és rangok kategóriájában gondolkodnak. Engem egyházam belső bajai gyötörték és gyötörnek és nem az, hogy ki lesz a Világszövetség elnöke. Egyébként július 29-én este táviratot küldtem az LVSZ vezetőségének, amelyben egyes sajtónyilatkozatokkal szemben közöltem, hogy „levelem nem irányul sem az állam, sem Káldy püspök jelöltsége ellen, hanem egyetlen célom az, hogy visszakapjuk egyházunkban a teológiai gondolkodás és véleménycsere szabadságát”. Ezt a táviratot azonban ugyanúgy nem ismertették a résztvevőkkel, ahogy a levelemet sem. Ugyanakkor Káldy püspök úr azt is mondta a nyilvánosság előtt, hogy bosszúból írtam a levelet, mivel nem lettem professzor. Hogy mi volt a szívemben, amikor a levelet írtam, az Istenre tartozik és rám. Őrá és a levél olvasóira az tartozik, amit írtam, s ebből éppen az ellenkezője tűnik ki.

A professzorság kérdése mégis megérdemel néhány mondatot, mert közügy. Először is őszintén örülök, hogy Cserháti Sándor került az újszövetség tanszékére. Bár sokan tudnák egyházunkban a teológiát olyan színvonalon és olyan lelkesen művelni, mint ő! Évekkel ezelőtt megbeszéltük vele, hogy bármelyikünk kerül az akadémiaira, nem leszünk ellenfelek, hanem támogatjuk egymást, amire én magam változatlanul kész vagyok. Első voltam, aki gratuláltam neki új szolgálatához és áldást kívántam munkájára. Az viszont már nem őrá tartozik, hogy Káldy püspök úr 15 éven át nekem ígérte, hogy az akadémiaira kerülök, majd hirtelen elhallgatott ezzel, s úgy tett, mintha sohasem lett volna erről szó. A közben elhunyt Pálffy Miklóstól tudtam meg, hogy Káldy püspök úr engem csak ijesztőnek használt Pröhle Károly ellen, aki el is hitte sajnos, hogy én őt ki akarom szorítani a tanszékéről, és így sikerült nemcsak Pröhle professzort megfélemlítenie, hanem a vele való meleg barátságomat is tönkretennie.

Ami pedig a doktorátus hiányát illeti: Eduard Schweizer zürichi professzorral már a témát is kiválasztottuk („Márk egyházfogalma”), amiből disszertációt akartam írni, és ugyanő elintézte azt is, hogy egy évre a zürichi teológiai fakultás vendége lehessen. Káldy püspök úr viszont 1978-ban azonnal – mielőtt még bárkivel beszélt volna – elutasította kiutazási kérésemet. 1979-ben, amikor Zürichből újabb meghívást kaptam, már hozzájárult, de felszólított, hogy le kell mondanom doktorálási szándékomról, és vállalnom kell egy újabb kommentár megírását. Mindezeket elfelejtette közölni Budapesten az újságírókkal.

Amit az állítólagos „családi tragédiáról” mondott, az annyira személyeskedő és rosszindulatú érvelés, hogy nem kívánok rá reflektálni. Mindenesetre jellemző, hogy nyílt levelem tárgyi, teológiai és egyházkormányzati kérdésfelvetéseit és megállapításait ilyen személyi gyanúsításokkal viszonzozza. Azt sem kívánom részletezni, hogy az ő diakóniát prédikáló és kíméletlen egyeduralmat gyakorló egyházkormányzása hogy keserítette el Mária lányomat, aki emiatt döntött úgy, hogy menedékjogot kér Svédországban. Mindez fájdalmas dolog magam és családom számára, de nem lett volna elegendő ok nyílt levelem megírására.

Isten mindaddig sok erőt adott nekem, hogy egyéni fájdalmaimat, csalódásaimat el tudjam viselni és mindenek ellenére örömmel és lelkesen tudjak szolgálni. Soha nem érdekelték a rangok – amelyeket egyébként némi ügyeskedéssel könnyedén tudtam volna elérni –, mert mindig, ma is a teológiai és emberi „tartalmak” érdekelnék és lelkesítenek. Szeretem gyülekezetem egyszerű népét, és 25 éven át semmit nem lankadt az ő szeretetük sem irántam és családom iránt. Ők gyógyítgatják sebeimet, amiket a közegyházban mindig újra kaptam. Ezért is nem tudtam és nem akartam „kicsérélni” őket a kiskőrösi, vagy a zuglói, vagy a Deák-téri gyülekezetre. De ismétlem: mindez nem lett volna elég indok számomra a nyílt levél megírására. Amit abban írtam, az mind közügy és nem az én személyes panaszom. Könyvem, cikkeim átírását (és nem rövidítését!) is csak azért említem benne, mert az is közügy. Másoknak is el kellett szenvedniük ezt a jogtalanságot.

Egyébként az újságíróknak tett nyilatkozataiban Káldy püspök úr maga bizonyítja legjobban az általam panaszolt önhatalmú vezetői stílusát. Többek között azt mondta, hogy 250 lelkész vele együtt vallja a diakóniai teológiát, csak én nem, és ha visszatérnék, ezek a lelkészek letennék a szolgálatot, és nem vállalnák velem a közösséget. Ezzel szemben az igazság az, hogy a lelkészeknek soha nem volt szabad lehetőségük arra, hogy vitassák a diakóniai teológiát, hanem egyszerűen tudomásul kellett venniük, hogy ez a hivatalos teológiánk. Honnan tudja azt Káldy püspök úr, hogy 250 lelkész engem visszatérésem esetén ki fog közösiíteni? Talán megkérdezte őket? Nem kérdezte meg, hanem megkérdezésük nélkül beszélt a nevükben! Itt van éppen kritikám súlypontja, és ezt nevezem én nyílt levelemben terrornak. Ugyanígy beszél az 1983-as nyári deklarációról. Ez olyan leértékelése és megalázása a lelkészeknek, amelyhez senkinek nincs joga az egyházban. Jellemző az is, hogy – mint tudomásomra jutott – Káldy püspök úr ma már nem az összes lelkészről beszél, hanem csak kb. 80%-ról.

Viszont Keveházi esperes úr közölte feleségemmel, hogy egyes lelkészek már fogalmazzák az ellenem szóló deklarációt, amit a szeptemberi lelkészgyűléseken majd alá kell írniok a lelkészeknek. Hogy ez várható, arra már nyílt levelemben is utaltam. De vajon tudják-e a lelkészek, mit vetnek el aláírásukkal? Olvasták-e nyílt levelemet? Természetes, hogy senkire sem akarom rákényszeríteni a véleményemet, és ezért örülök, ha a lelkészek megvitathatják azt. De vajon valóban szabadon, megfélemlítés, személyi érdekek féltése nélkül tehetik-e ezt? Ha igen, akkor nyílt levelem mégiscsak elérte célját. Ha nem, akkor újra bebizonyosodik, amit írtam.

Dóka Zoltán

A g a r a n c i a

Igehirdetés Bogya Géza temetésén, 1987. április 24-én, du. 3. órakor az aszódi evangélikus templomban

Lukács 18,9-14: Néhány elbizakodott embernek, akik igaznak tartották magukat, a többieket pedig lenézték, ezt a példázatot mondta: Két ember ment fel a templomba imádkozni: az egyik farizeus, a másik vámszedő. A farizeus megállt, és így imádkozott magában: Isten, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember: rabló, gonosz, parázna, vagy mint ez a vámszedő is. Bőjtölök kétszer egy héten, tizedet adok mindenből, amit szerzek. A vámszedő pedig távol állva, még szemét sem akarta az égre emelni, hanem a mellét verve így szólt: Isten, légy irgalmas nekem, bűnösnek! Mondom nektek, ez megigazulva ment el házába, nem úgy, mint amaz. Mert mindenki, aki felmagasztalja magát, megaláztatik, aki pedig megalázza magát, felmagasztaltatik.

Apostolok cselekedetei 2,16-17: ...Jóel így prófétált: Az utolsó napokban – így szól az Isten – kitöltök Lelkemből minden halandóra, és prófétálnak fiaitok és leányaitok: ifjaitok látásokat látnak, véneitek pedig álmokat álmodnak.

Gyászoló Gyülekezet! Kedves Testvéreim!

„Jézus Krisztus legyen első és utolsó szavad, ha majd eltemetsz!” – mondta nekem Bogya Géza sok évvel ezelőtt, amikor megkért erre a fájdalmas szolgálatra. Jézus Krisztus! Ez a név számára nem csupán egy történeti alakot, históriai nagyságot jelentett, aki ott áll az egyház, a kereszténység bölcsőjénél, hanem valakit, aki él ma is, aki vele van minden nap, és rendíthetetlen alapja egész életének.

Hogyan? Milyen értelemben? Erről kell vallanom most nekem, a barátoknak és szolgatársnak. Mintha megkért, megbízott volna, hogy utolsó prédikációját mondjam el helyette, mert neki még ennél is fontosabb dolga van: meghívást kapott a végtelenbe, az örök dimenzióba, Isten dicsőségének örömébe.

Közel 30 éve, amikor barátságunk kezdődött, egy aszódi temetésen hallottam először prédikálni. Így kezdte az igehirdetést: „A fájdalomnak egy mértéke van: a szeretet. A szeretetnek viszont, ha igazi, nincs mértéke: mérhetetlen. Ezért állunk itt most mérhetetlen fájdalommal.” 30 év után így van most is: mérhetetlen fájdalommal vesszük körül koporsóját, mert sokan, nagyon sokan, mérhetetlenül szerettük őt.

De csendre kell intenünk szívünket, viasszaszoritánunk fájdalmunkat, hogy figyelni tudjunk őreá. Azt a régi prédikációt így folytatta: „A koporsó mellett mindig kétféle ember áll: a halálhívók és az élethívők. Azok kétségbeesve, vigasz-

talanul, ezek békességgel, hálával és reménységgel. Mert a halálhívőknek a halál a végállomás, ahonnan már sehova nem vezet út tovább. Nekik a halál az istenük. Nekünk, élethívőknek, az élet Istene a végállomás. Ezért a mi utunk az életből az életbe, a földiből az örök életbe visz. Mi azért prédikálunk a temetésen, hogy ti, gyászolók, halálhívőkből élethívők legyetek!”

Bogya Géza is élethívő volt és maradt mindhalálig. Ezért szerette a Bibliában azokat az igéket, amelyekben a halál elveszíti félelmes, mindent pusztulással fenyegető, ijesztő álarcát és ajtvá szelődül, amelyen átlépünk az örökkévaló életbe. Pál apostollal boldogan vallotta: „Akár élünk, akár meghalunk, az Úréi vagyunk.” „Nekem az élet Krisztus és a meghalás nyereség.” Vagy amit az oltár elől Jézus szavaként hallottunk: „...aki hisz énbenem, ha meghal is él, s aki él és hisz énbenem, az nem hal meg soha.”

Ezért kereste mindig szenvedélyesen a képeket és hasonlatokat örökélet-hitének megvilágítására. Talán a legszebb ezek közül, amit az utóbbi időben többször is hallottunk tőle, amivel feleségét is vigasztalta: „Ne félj! Ha meghalok, nem történik más, minthogy Isten átvesz egyik kezéből a másikba.” Igen, ez a felséges isteni csere! Ezzel vigasztal most minket is a halálba némult lelkipásztor: „Ne féljete! Veletek is ez történik majd, ha meghaltok: Isten átvesz egyik kezéből a másikba!”

De igaz ez? Nem önámítás csupán? Nem olcsó vigasz a haláltól megriadt embernek? Nem csak vágyalom, amire nincs garancia? Bogya Géza is felvetette gyakran ezt a kérdést, de csak azért, hogy válaszul elmondhassa bizonyágtételét Jézus Krisztusról, örök életünk örök garanciájáról. Ennek a bizonyágtételnek egyik legmélyebb forrását a farizeus és vámszedő példázatában találta meg.

Itt el kell mondanom, hogy egyik közös munkanapunkon, amilyent rendszeresen tartottunk, amíg ő Aszódon szolgált, gyakorlasképpen – és egy kicsit tréfálkozva is – egymás temetésére választottunk textust. Ekkor kért meg, hogy a temetésén majd én prédikáljak. Végül is ő választott ígét mindkettőnknek. Azokat, amelyeket felolvastam. Nekem a jóeli prófeciát, önmagának a példázatot. Ehhez magyarázatul hozzáfűzte: Isten előtt mindig utolsó, irgalomra szoruló bűnös akarok lenni és maradni, mert az is vagyok!

„De hát mi baja Jézusnak ezzel a farizeussal?” – így kérdezett egyik prédikációjában, amit e példázatról mondott. „Hát nem az a jó, ha valaki nem rabló, gonosz, parázna, hanem bőtől, azaz önfegyelemben él, tizedet ad, azaz áldozatot hoz másokért?! Mindenképpen ez a jó! Csakhogy e farizeus elköveti a legnagyobb bűnt, a bűnök bűnét: elrabolja Isten dicsőségét! Dicsekszik azzal, amiről maga is elismeri, hogy Istentől kapta. És ítélkezik mások felett, noha tudja, hogy az ítélet egyedül Istené. – És mi tetszik Jézusnak e vámszedőn? Talán az, hogy tolvaj, gonosz, züllött életet él, és a rómaiak szolgálatába szegődve kizsarolja honfitársait?! Semmiképpen! Egyedül azért nyilvánítja őt Jézus igaznak, mert igazat mond: önmagát bűnösnek vallja, Istent pedig irgalmasnak. Nem keres melegséget, nem hivatkozik semmire, hanem egészen kiszolgáltatja magát Istennek, akiről tudja azt, amit a farizeus nem tud, hogy az ő isteni valóságának végső titka a feltétel nélküli irgalom. – És ezt a példázatot az a Jézus mondja el, aki a keresztfán a bűnösök áldozata lesz, hordozza és szenvedti az emberi bűnt és

gonoszságot, de éppen így szabadít meg minket azoktól. A kereszten mindnyájunk számára végbemegy az, amiben a vámszedő részesül, s amit Luther Márton „felséges cserének” nevezett: Jézus magára veszi, ami az enyém, és nekem adja, ami az övé: az ő igazságát, tisztaságát és szentségét. Így nyit utat Istenhez, aki nem taszítja örök halálba a bűnöst, hanem megbocsát neki, merő irgalomból magához öleli és befogadja az örök életbe.”

Igen, Jézus Krisztus, a Keresztrefeszített a garanciája annak a másik cserének: Isten egyik kezéből a másikba.

Ez a hit, amelyben eltéphetetlenül együtt van a vámszedő bűnbánata és az irgalom örvendező bizonyossága, ez a hit volt Bogya Géza életének titka. Aki ezt nem tudta róla, az nem is ismerte őt igazán, mert ebből a hitből fakadt életének minden szép, fénylő vonása is. Hadd említsek néhányat, hogy búcsúzásul meg-rajzoljam lelki arcát, amelyennek én láttam.

1. Az alázat embere volt. Rendkívüli képességeivel soha nem kérkedett. Ő valóban az a „jó pap” volt, aki „holtig tanul”. Sok nyelven beszélt, sok tudományban volt járatos. Az irodalom és művészetek avatott ismerője, sőt némelyiknek aktív művelője is volt. Szívügye mégis mindig a teológia maradt. Utolsó, befejezetlen munkája is egy 20. századi teológiatörténet fordítása volt.

De mindezzel soha nem dicsekedett. Csak adta, kínálta tudománya és hite kincseit mindenkinek, akinek kellett, szerényen és alázatosan, mint aki tudja, hogy egyedül Isten a forrás és ő csak továbbadja annak, amit kapott. Bizonyára ezért volt olyan vonzó és lenyűgöző a szava. Senkire nem erőltette rá magát, de szószéke alól vagy baráti beszélgetésekről senki nem ment el tőle üres kézzel.

A kegyelmet nyert bűnös alázata nyilvánult meg emberi magatartásában is. Szelíd, udvarias kedvessége nem külső máz volt, hanem a lélek kisugárzása. Jézustól tanult szelídséget és alázatot, ezért volt békesség a szívében. Gyakran idézte Arany Jánost: „Ha egy úri lócsiszárral találkoztam s bevert sárral, nem pöröltem: félreálltam, letöröltem.”

2. A szeretet embere volt. A bűnbocsánat hite tette szabaddá a szeretetre. Éppen ezért számára a szeretet nem szétfolyó, üres érzelem volt, hanem aktuális tett. Erkölcsei gondolkodásának mintája az irgalmas samaritánus példázata volt. Aki *most* beteg, azt kell gyógyítani, aki *most* szegény, annak kell adni, aki *most* sír, azt kell vigasztalni. Az aktuális etika elsőségét gyakran hangoztatta az intézményes etikai rendszerekkel szemben, noha azok fontosságát sem tagadta. „Figyeld meg, – mondta egyszer – az organizált szeretet rendszerint elkérik: egészségeseket akar gyógyítani, gazdagokat segíyezni, nevetőket vigasztalni, mert azok tegnap még valóban betegek, szegények és sírók voltak. Csakhogy közben eltelt egy nap! Az elkésett szeretet nem szeretet, sőt akadály a valódi szeretetnek.”

De nemcsak hangoztatta, gyakorolta is ezt az időszerű szeretetet. Egy hideg téli reggelen szánon mentünk szőrványtemetésre. Felesége bőséges útravalót csomagolt. Már messze elmaradt mögöttünk Aszód, amikor az úton egy didergő cigánygyerek jött szembe velünk. Megállította a szánt és a fiú kezébe nyomta az útravalót: „Siess haza fiam, és egyél, az felmelegít!”

Csak a nyers erőszak előtt nem tudott hajlongani, de minden kicsihez lehajolt, hogy ne lássék többnek náluk. Sokan elfértünk szerető szívében!

3. A reménység embere volt. Láttam őt sírni és örülni, de sohasem láttam reménytelenül kétségbeesni. Tudta, minden ideiglenes, maga a földi élet is, csak Isten végleges. Ezért tudott túlnézni a legnehezebb helyzeteken is és bízni Istenben, aki a váratlan fordulatok és meglepetések Istene. Ennek a legnagyobb példája húsvét volt számára, Krisztus feltámadása: Isten útja ott is tovább vezet, ahol az emberi utak véget érnek. Ezt a reménységét fejezte ki a nekem választott igével: „...ifjaitok látásokat látnak, véneitek álmokat álmodnak.” Az volt ifjan is, öregén is: Isten látomásokat látó, álmodó gyermeke. De ez nem irreális álmodozást jelentett számára, hanem próféta jövöbenézést, amely a holnapokban nemcsak emberi tényezőkkel számol, hanem még inkább Isten kegyelmes cselekvésével. Ez tette őt szüntelen derülátóvá még akkor is, amikor sötétnek látta az ég alját. Befejezésül hadd mondjam el erről két emlékemet.

Egy nekem ajándékozott könyvből dedikációként egy rövid párbeszédet írt bele Madáchtól, Az ember tragédiájából. A híres falanszter-színben a büntetést osztó aggastyán így szól Plátóhoz, a görög bölcshöz: „...borsón fogsz térdepelni!” Plátó így felel: „Még a borsón is szépet álmodom”. Ez is őreá illett. A történelem viharai, egyéni sorsa, saját emberi gyengeségei sokszor térdepeltették borsóra, de mindig „szépet álmodott”, mert minden megpróbáltatást, „borsöntérdeplést” Isten szerető kezéből tudott venni, sőt azokért hálát adni – megalázkodó bűnbánattal.

Ernek illusztrálására többször is elmondta annak a svéd ifjúnak az esetét, aki egy híres Krisztus-szobor szépségét sehogy se tudta felfedezni. Csalódottan ment kifelé a templomból, de még egyszer visszanézett s ekkor megbotlott és térdre esett. És innen, ebből a térdeplő helyzetből, felfedezte a szobor különös szépségét. Maga a művész faragta úgy a szobrot, hogy szépségét csak az lássa, aki térdel. Isten mindig azért kényszerít térdre bennünket, hogy felismerjük Krisztus szépségét, elmerüljünk csodálatában, ő pedig megtöltse szívünket a bűnbocsánat és az örök élet hitével és örömeivel, alázattal, szeretettel és reménységgel. Ez a Krisztus-szerelem volt Bogya Géza életének titka, ahogy énekeltük is kedves énekét: „Jézusom, Krisztusom, én szerelmesem!”

Járt napsütésben és viharban, boldog és keserű idők váltották egymást életében, ő pedig egyre alázatosabban térdelt a borsóra, egyre rajongóbb szerelmmel nézett fel Krisztusára és szólt róla mindenütt, mindenkinek, aki figyelt rá. Csak papíron volt nyugdíjas lelkész. Valójában az utolsó szívdobbanásig Krisztus boldog tanúja maradt.

Gyászoló Testvéreim! Mérhetetlen a fájdalunk, de nem reménytelen. Hiszen csak az történt Bogya Gézával, amit hitt s egyre lelkesültebb örömmel várt: Isten átvette őt egyik kezéből a másikba. Akkor temetjük őt méltóképpen, ha az élet-hívők békességével, hálával és reménységgel kísérjük át a temetőbe és ha eltűnő földi életéből kihalljuk az evangélium tisztán csengő hangját, a bűnösöket örökre magához fogadó isteni irgalom örömhírét, amely mindnyájunknak szól s amelynek Bogya Géza számára és a mi számunkra is ugyanaz az egyetlen garanciája: Jézus Krisztus!

Ámen.

Bajuszné Orodán Krisztina

Boldogok, akiket az igazságért üldöznek*

„Boldogok, akiket az igazságért üldöznek, mert ők a mennyek országa. Boldogok vagytok, ha énniattani gyaláznak és üldöznek titeket, és mindenféle rosszat hazudnak rólatok. Örüljetek és ujjongjatok, mert jutalmatok bőséges a mennyekben, hiszen így üldözték a prófétákat is, akik előttetek éltek.”
(Mt 5,10-12)

A nyolc boldogság paradox jellege ma is megdöbben bennünket. Jézus boldognak hív, hirdet mindenkit, akit a korabeli értékelés szerencsétlennek mondott: a szegényeket, a szomorkodókat, az üldözötteket. Miért? Mert Ő más mértékkel, más szempontból látja a „boldogság” kérdését, mint mi, emberek. A mi szempontunk a gazdagság és jólétünk bebiztosítása. Persze mindaddig nyújt ez boldogságot, amíg el nem ér minket múlandóságunk szele, s akkor ezek mind a semmi-be vesznek.

Valóban boldogok, akiket üldöznek Jézus ügyéért? Miért? Hogy lehet ezt a paradoxitát feloldani? A kérdést így is feltehetjük: Van-e haszna istenhítünknek? Van-e praktikus haszna annak, ha valaki hisz Jézusban, s az ő igazságáért él? Alig van olyan keresztyén ember, akinek ez ne lenne kérdés. Szülők, akik gyermekeik jövőjéért aggodnak, felteszik a kérdést: felelős vagyok gyermekemért, a jövőjéért, a boldogulásáért, mit tegyek? Lesz-e valami haszna abból, ha megismerkedik Jézussal, az evangéliummal, s vallást tesz róla? Vagy hátrányos lesz számára mindez? Teher lesz számára mindez? Akadály az érvényesülés útjában? Így töprenghetnek sokan.

Két kapaszkodónk van, ami segít eligazodni: hívő ember és hitetlen között nem emberi értékek s nem sorsban van különbség, hanem abban, hogy a hívő ember „négy dimenzióban” él. Nemcsak a számára adott térben és időben, s nemcsak a maga társadalmában, hanem Istenben is. Isten tulajdona Jézus Krisztus áldozata árán. Jézus ezt így mondja: e világban él, de nem e világból való. Pál is ilyen értelemben írja: akár élünk, akár meghalunk, az Úréi vagyunk! S ez valami csodálatos többlet a hívő számára. Engem nem tarthat fogva ez a látható tér, amely konok falaival vesz körül, mint cella a rabot, nem tarthat fogva, mert én Istenben is élek, Istenben, aki túl van e látható tér korlátain. Nem tarthat vissza az idő, nem ejthetnek kétségbe a múlt pillanatok, mert én nemcsak időben élek, hanem az örökkévaló Istenben is. Istentől nyerem a személyiséget meghatározó végső jegyeket. Istentől által a negyedik dimenzió is az enyém. Isten tulajdona vagyok, s így szabad a térbeli, időbeli és társadalmi szituációtól, s boldog. A másik válasz eszhatológiai: jön majd egy nap, amikor az Igazság feltámad, s akkor gyógyulás lesz Isten szolgálói és gyermekei. Aki hisz Istenben, nemcsak szabadsága van, hanem reménysége is: megyünk előre életutunkon, egyre

* Áhítat 2000. május 11-én

hosszabb a megtett szakasz, s rövidül az előttünk lévő, de tudhatjuk: ezen az úton egyszer hazaérkezünk.

Megyünk az úton, s hordozzuk kereszteinket. Néha nagyon nehéz. Néha leroskadunk, de végig tudhatjuk, az út végén valaki leveszi vállunkról a keresztet, s boldogok leszünk. Ez az út sokszor sáron, tűzön vezet. Bepiszkolódunk – s látjuk tisztátalanságunkat. Ruháinkat is szakadások, szennyfoltok borítják. De tudhatjuk, a végén miénk lesz a teljes tisztaság, mert valaki megszabadít unt és utált rongyaitól, s betakar kegyelme tisztaságával. Ezen az úton néha egyedül kell mennünk. De tudhatjuk, az út végén igazi közösség vár ránk, Istené és a mennyei gyülekezete, s boldogok leszünk.

Mit jelent nekünk ennek a „négy dimenzió” az ismerete? Mennyiben segítséggé ez a tudás, amikor az igazság ügye mellett kell kitartanunk?

Az igazság ügye mellett kitartani, Jézus ügyéért élni nem volt könnyű régi korokban sem, s ma sem az. Egykor valóban a keresztyénekre hitük miatt a halál is várhatott. Képzeljük el: egy római falu, ahol keresztyének is élnek. Munkában voltak, arattak, családot neveltek, éltek mindennapjaikat. Aztán hirtelen lódobogás közeleg. Egy római százados jön tiszti őrségével. Tömjénezőt helyeznek el, lángot gyújtanak. A hírnökök összekürtölik a falu népét. Nem lehetett elrejtőzni. A keresztyéneknek is csatlakozniuk kell a sorhoz. Legelől most épp a falu vezetője dobja tűzbe tömjénjét, és büszkén kiáltja: a császár az úr! S a többiek követik példáját. A sor rövidül, közeleg a döntő pillanat. A keresztyén elkerüli-e az összeütközést, megvédi-e biztonságát és életét az engedelmisség cselekményével, elmondja-e: a császár az úr!, s aztán visszafordul otthona biztonságába? Döntő és rettenetes pillanatok telhetnek el a lobogó tűz előtt. Ma sem halál, sem üldözés nem fenyeget – mégis naponta jönnek kicsiny és nagy, szörnyű és kínos pillanatok, amikor döntési helyzetbe, szituációba kerülünk, ahol nyilatkoznunk kell, vallást kell tennünk az általunk Jézusban felismert igazság mellett vagy ellen. Vállalva a következményeket: a legyintést, a gúnyos mosolyt, a sértő nevetést, a durva elutasítást, a megszegyenülést, a felsülést, a baleknak nézést. Melyek bár nem fenyegetik közvetlenül életünket, mégis megkeseríthetik napjainkat, belső emberi méltóságunkat megalázhathatják. S valaki meg tudná-e mondani, melyik a nehezebb: a fizikai-teszt üldözés vagy a lelki sérülések, karcolóadások – ezek következményei lehetnek az igazság mellett való megállásunknak. Akik azonban a „megyedik dimenzióban” élnek, azokat bár fejbe verhetik, felnégyelhetik, tarkón lövhetik, üldözhetik, leköphetik, kizárhatják, megtiporhatják, mégis boldogok. Boldogok, mert Isten fiai.

A többség azonban mégis sokszor kompromisszumot köt, megalkuszik – egy kicsit Jézusnak, egy kicsit a világnak próbálunk kedvezni, vagy teljesen elbukunk és teljesen megtagadjuk Jézust. De ha a szükség rá is kényszerített, a gyengeségem és gyávaságom le is győzött, és kompromisszumot kötöttünk, vagy elbukunk, mint ahogy Péter apostol is megtagadta a Mestert, mégis bízhatunk a bűnbocsánatban. Hihejtük: van kegyelem, mely elfedi még a kompromisszum vagy a tagadás bűnét is, mely elfedi még a mi emberi gyarlóságunkat is, és megtisztít bennünket is. Ámen.

Ittész János

Az egyház és világ összeütközése¹

1

Azzal kell kezdenem, hogy a rám bízott témának csak egy szeletéről fogok beszélni. Ennek két fő oka is van. Az egyik egészen szubjektív; mégpedig az, hogy az elmúlt hetekben olyan mértékben vártak rám a különféle feladatok, hogy mostani megbízatásom kicsit háttérbe szorult.² Másrészt pedig a Keresztyén Igazság több számában is jelentek meg mai témánkat érintő írások. *Dóka Zoltán* testvérünk „Mi az egyház?” című írására gondolok elsősorban. Említhetem azonban – bár azt nem tudom, mennyire szabad közismertnek feltételeznem – *dr. Fabiny Tibor jr.* Tanulmányát is a „keresztformájú egyház”-ról.

Emiatt én most inkább arról szeretnék szólni, és kedves Hallgatóimmal együtt gondolkodni, hogy valójában „mi a világ”. Mit tanít a Szentírás a világról, hogyan gondolkodunk mi magunk róla, melyek azok a sablonok, sémák, amelyek befolyásolják „világképünket”. Ha a világról beszélünk, akkor a minket körülvevő valóságról szölünk, amelyben benne vagyunk, s amely – akár akarjuk, akár nem – bennünk is van, amelyet sokszor ellenségnek tartunk, harcolunk ellene magunk körül és magunkban, kívül és belül.

2

Az 1783-ban épített kőszegi templomunk oltárát két szobor díszíti. Az oltár (szemben állva) jobb oldalán, az ún. epistolai oldalon egy Mózes alak látható. Feje körül a Sínai történet fenséges magányos találkozás visszatükröződő, népe szemét vakító fénye, sugárzása, kezében a két kőtábla: ez a magasztos törvény. Az oltár másik, ún. evangéliumi oldalán egy Krisztus-szobor áll: Christus Pantokrator, a világuralkodó Krisztus. Kezében a földgolyó a kereszttel, vagyis az „országalma”, a hatalom jelképe. Azt mindannyian tudjuk, hogy a keresztyén császárságok, királyságok idejében az uralkodók ábrázolásán a kézben tartott országalma azt hirdette, hogy „enyém a hatalom, és azt Istentől kaptam”.

Amikor a kőszegi Krisztus-szobor kezében látjuk az országalmát – valójában ez a földgolyó, glóbusz a kereszttel –, az az ő hatalmát hirdeti: a feltámadott és megdicsőült Úr erejét. Amit a szobrot készítő, számunkra ismeretlen művész kifaragott, az az egyház hitvallása is. Krisztus Isten jobbán van, övé a hatalom mennyen és földön, és valóságosan – bár láthatatlanul – gyakorolja hatalmát a világ fölött.

¹ Előadás 2000. május 11-én. Magnófelvételtől.

² 2000. május 10-én a szavazatbontással és az eredmény kihirdetésével zárult le a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület elnöksége – püspök és felügyelő – megválasztásának hosszú folyamata. Eszerint a dunántúli gyülekezetek püspökké választottak, felügyelőtársam dr. Weltler János lett.

Ha csak ennyit láthatnánk a kőszegi szoborban, akkor nem is említettem volna. De aki elcsendesedve egy kis időre is akár letérdel az oltárhoz és felnéz a szoborra, az többet és mást is megláthat rajta. Innen, alulról nézve még inkább kitűnik, hogy az a szobor nem egy fenséges, félelmetes uralkodót ábrázol, hanem – s ez szinte megható – ebből az alakból szelídség, szeretet, sőt valami ábrándos alázat árad. Nem emeli győzelmi jelképként magasra az országalmát, hanem – bár barokk szoborról van szó, s ezért ez külön érdekesség! – alakjának gótikus S-vonalához, szívére öleli. Igen, a világ Krisztus kezében van, s ott jó helyen van, mert ennek a Krisztusnak nemcsak hatalma van arra, hogy magának megtartsa, és majd ha elhozza napját, akkor meg is ítélje, – de elég erős és irgalmas szeretete van ahhoz is, hogy átölelje, megmentse, és magának újjá is teremtsen.

Ez a mi világunk.

És akkor az ember meghökken. Akkor miért harcol egymás ellen az egyház és a világ? Hogyan is van ez? A világ Krisztus szerető kezében van, az egyház Krisztus népe, mégis egymás ellen folytatják küzdelmüket.

3

Induljunk egy kis szóvizsgálatra.

Maga a *világ* szó sokféle jelentésű. Igen változatos; használják pozitív és negatív értelemben is. Az Értelmező kéziszótár ilyeneket mond: „a világ a tudatunktól függetlenül létező valóság a maga teljességében és összefüggésében”; vagy: „a Föld a rajta lévő természeti, társadalmi alakulatokkal”; „a környező, érzékelhető valóság”; „az emberiség összefoglaló neve”.

Természetesen a mi gondolkodásunkat a világról nem az értelmező szótárak határozzák meg. A Szentírást kérdezzük. Nem is egyszerűen a bibliai kor embe-reinek, a görög filozófiának a felfogására vagyunk most kíváncsiak, hanem kifejezetten a Szentírásra figyelünk.

Az *Ótestamentum*, bármennyire különös is ez, egyáltalán nem ismeri a „világ” fogalmát. Ez a szó hiányzik az Ószövetségből. Nehézkesebben, bonyolultabban, s főként gyakran költőiben fejezi ki magát. Az Ótestamentumban a világ az egészet, a teljességet jelenti, egészen sajátos összefüggésekben is: fiatal és idős, kicsi és nagy, jó és gonosz, és ennek az ellentét párnak az analógiájára – menny és föld. Tehát amikor azt halljuk: kezdetben teremtette Isten a mennyet és a földet, akkor, persze sokkal szimplábban, azt mondja a mai kor embere: Isten teremtette a világot.

A Szentírásban is láthatjuk azt, hogy a bibliai kor világképe hármas tagozódású: menny, föld, alvilág – tenger. A „mindenség” szó is szerepel a világ értelmében. Fontos hangsúlyoznunk, hogy bár maga a fogalom hiányzik az ÓT-ból, de arról határozottan vallást tesz, hogy a teremtett világ, a bűnbe esett világ Isten világa. Az ő kezében van, és majd ő fogja megítélni. Aki ezt az ÓT emberei közül hitben felismerte, az nem természettudós lett ezelőtt háromezer évvel, hanem elkezdett zsolnárokat írni és énekelni. Aki meglátta Isten teremtő hatalmát a hullámozó tengerben, a susogó erdőben, a gyermekei szemében, az nem orvos lett, hanem

énekelni kezdett Isten hatalmáról és jóságáról. Így fejezte ki az ŐT a minket körülvevő, az embernek otthont adó, bennünket hordozó, de bennünk is lévő, a minket is magába foglaló egész valóság, a menny és a föld, az egész teremtettség egységéről.

Az *Újtestamentum*nak van egy speciális szava: *kozmosz*. (Mindannyian ismerjük, ha nem is a bibliai görögből, vagy filozófiai szótárakból, hanem a világúrt kutató tudomány és az űrhajókat építő technika szókincséből.) Nem sorolom fel a statisztikai adatokat, csak annyit említek, hogy sokszor előfordul az ŪT-ban. Néha ugyanazt jelenti az Újszövetségben, amit egy másik idegen szóval így mondunk: univerzum, a teremtet világ. Máskor az embervilágot, az emberiséget jelenti; másként és más összefüggésben pedig azt a színteret, ahol a közösség élete zajlik.

Mikor erre figyelünk, és halljuk, hogy Istennek terve van ezzel a világgal, akkor – ahogy Karner Károly professzor fogalmazta – a „lényegmagcentrumban” a bűnbe esett ember megváltásáról hozott isteni döntésről, szándékról szóló örömhír áll.

Pál apostol más összefüggésbe helyezi a szót. Történeti távlatot ad neki, bizonyos értelemben antropológikus módon használja. Ezért az ő apostoli világképének meghatározó eleme az emberi bűneset. Amikor Pál a világról beszél, akkor hangsúlyozza, hogy az emberi bűneset miatt ez az általunk ismert világ nem azonos Isten „jó”-nak teremtet világával. Hiszen a világba a bűnnel együtt, annak zsoldjaként bejött a halál. Ezért az egész teremtettség sóvárog a szabadítás, megváltás után. Így Pál apostolnál a „kozmosz” a jelenvaló világ megnevezése. Figyelemre méltó, hogy amikor az apostol a reménység távlatairól szól, amikor az eljövendőről beszél, amelyben nem lesz bűn, sem halál, nem lesz jajkiáltás, nem lesz sírás és nyomorúság, hanem Isten lesz minden mindenkiben, akkor azt a világot Pál soha nem nevezi kozmosznak. Így szól róla: Isten országa, új ég és új föld. Így felrajzolja, hogy éles és elmoshatatlan különbség van Isten, a teremtet, a gondviselő, a megváltó, a megszentelő Isten és a kozmosz között. De Isten éppen ebbe a világba, ebbe a nyomorult, vele szemben lázadó világba küldte el egyszülött Fiát. (2Kor 5,19) Ebben a világban járta végig az Isten Báránya a kereszti vezető utat, – és így lett üdvösségünk és reménységünk egyetlen alapjává. És úgy tetszett Istennek, hogy az Ūr megdicsőülése után ebben a világban legyen Krisztus-hordozóvá az egyház.

A *jánosi iratokban* – ez új réteg az ŪT szövegében – a „kozmosz” majdnem mindig az embervilágot jelenti. És János nagyon komolyan beszél arról, hogy az embervilág a maga nyomorúságával, bűnbe esésével meghatározza az egész teremtettség sorsát. Az embervilág az egész világ meghatározó, „sorsdöntő” jelensége. János olyan gondolatot hangsúlyoz, amely a korabeli görög-hellénista dualista világkép számára elviselhetetlenül idegen volt. Azt mondja, hogy Isten e világ iránti szeretetből küldte el Fiát a világba, – nem azért, hogy elítélje, hanem, hogy megmentse. Jn 3,16-tól érdemes erre az összefüggésre külön is figyelve a fejezetet végigolvasni. A világba eljött egyszülött Fiú, mint Isten Báránya hordozza a világ bűnét, de az ő eljövetele ítélet is lesz az őt elutasítók felett (milyen dialektikus feszültség az egész összefüggésében!). Így a kozmosz a jánosi szó-

használatban jelenti azokat is, akik elvetik Jézust. A Fiú legyőzi a világot, de nem pusztítja el, hanem mint a világ Megváltója, embereket hív el, összegyűjti a szentek gyülekezetét, egyházat teremt, azt a Szentlélekkel megtisztítja, harcba indítja, és rajta keresztül hirdeti az evangéliumot. Ők nem a világból valók, hanem Istentől és a Lélektől születtek. Isten azonban őket sem veszi ki a világból, hanem ott megőrzi őket. „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem, hogy szabadítsd meg őket a gonosztól.”

Összegzésül tehát azt mondhatjuk, hogy a Biblia a világról két alapvető megállapítást tesz. Egyrészt a világ Isten teremtése, gondviselő munkájának a tárgya a maga egészében, másrészt az emberi bűn következtében Istentől elszakadt, megromlott, ellene lázadó. Ez a kettő együtt a világ valósága.

Ezzel az egymásnak feszülő két kijelentéssel találkozunk az egész Szentírásban. Isten szereti, de megítéli és kárhoztatja a világot. Az Atya elküldte a Fiút a világba, de aki nem hisz őberne, az máris ítélet alatt van. Eljött a Világosság a világba, de az emberek nem szeretik a világosságot, nehogy kiderüljön róluk, hogy valójában milyenek.

Nem elég azt mondanunk, hogy „az ember bűne” rombolja a világot. Ebben mi is benne vagyunk teljesen. Miközben azon siránkozunk, hogy mi milyen világot örököltünk, aközben mi még tovább rontottat, még inkább szennyezett, még több feszültséget hordozót adunk tovább gyermekeinknek. Kihaszználjuk a teremtett világot, és nem viseljük jó sáfárokként gondját a ránk bízottak.

4

Kérdés lehet ezek után, hogy szükségszerű-e a világ és az egyház összeütközése, az, hogy Isten népe és a világ szembekerüljön egymással. Vannak, akik azt mondják, hogy ez nem szükségszerű; vannak, akik úgy gondolják, hogy ez józan, bölcs és toleráns keresztyénsséggel elkerülhető. Vannak, akik úgy gondolják, hogy mint keresztyéneknek úgy kell jelen lennünk a világban, hogy ne irritáljuk, ne zaklassuk a világot a bűnről, ítéletről, Isten akaratáról való beszéddel. Eszerint – ad absurdum véve a dolgot – akkor tölti be a keresztyénség, az egyház az Istentől kapott küldetését, ha nem konfrontálódik a világgal. Érdemes lenne a Dezséry László és Káldy Zoltán püspökök közötti időszak hazai evangélikus egyházi sajtóját ebből a szempontból is végigvizsgálni. Voltak és vannak azonban olyanok, akik úgy gondolják, hogy igenis küldetésünkhöz tartozik a küzdelem, akár az összeütközések vállalása. Elkerülhetetlen. Amíg az egyház egyház, addig nem is tehet mást. Élő lelkiismeretként kell(ene) jelen lennie, és akkor a világ mindig belebotlik az egyházba. Ha pedig az egyház már megszűnt egyház lenni, mert pl. aktuálpolitikai célok oltárán feláldozta küldetését, akkor már az egész kérdésfelvetés erőltetett, mert mivel ütközzék a világ, ha kivetkőzött magából az egyház, és maga is világgá lett. De Isten óvjon ettől!

Bizony napi küzdelmekben és harcokban születik újra és újra tanítványságunk. Az egyház Ura iránti hűség mindig új és új frontvonalakra állít, újabb és újabb ütközetekre hív bennünket.

Életem konkrét összefüggésében mondom: a mögöttem lévő hónapok és na-

pok küzdelmei közben olyan világosan megtapasztaltam, átéltem, hogy – bármilyen nehéz is ezt kimondani – ennek a küzdelemnek, az egyház és világ összeküzdésének frontvonala legtöbbször nem személyes valóságom határán, hanem éppen bennem van. Rám is hatnak csábító gondolatok, tetszetős de hamis érvelések, az egyház érdekét emlegető blöffök. Biztos vagyok abban, hogy többen vannak itt, akik saját életükben, annak keserves periódusaiban maguk is megtapasztalták ezt. Az itt lévő diakonissza testvérek, meghurcolt lelkészek, durván döntés és válaszút elé állított hittestvéreink. Milyen nehéz ilyenkor a küzdelem! Szívünkben dül a harc, egyház és világ, hit és hitetlenség, hűség és megadás küzdelme. Ettől lesz olyan egzisztenciálissá ez az egész kérdés. Bennem folyik a harc Krisztus és a világ között –, értem és a rám bízottakért.

5

Végül szeretném a figyelmet egy másik összefüggésre is ráirányítani. Ismerjük az Írást: „...a teremtet világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését.” Meg vagyok arról győződve – bár lehet, hogy ebben a körben nem is helyénvaló ezt hangsúlyoznom, lehet, hogy egy lelkészgyűlésen, egy egyházkormányzati fórumon kell elmondanom inkább –, hogy csak akkor tudjuk betölteni küldetésünket, hogyha komolyan vesszük: küzdelemre, harcra vagyunk elhíva. Jézus Krisztus kereszthalála, feltámadása és pünkösd adja ennek a harcnak az elkötelezését, és jelöli ki ennek a küzdelemnek az irányát. Bocsánatot kérek, hogy itt József Attilát idézem: az „érted haragszom, nem ellened” szituációjában van és marad az egyház, amíg csak Jézus Urunk valóra nem váltja azt, ami még hátra van ígéreteiből. Aki a békességre hivatkozva a küzdelem terhét akarja magának megspórolni, az nem az egyház oldalán áll.

Tele van a világ körülöttünk olyan kortársakkal, akiknek fogalmuk sincs arról, hogy mi az egyház és mi a világ, és mi ez a küzdelem és ez a harc, csak egyszerűen azt várják, hogy valaki harcoljon értük. Nyilván sokan ismerik kedves Hallgatóim között azt a – számomra paradigma értékű – megrázó József Attila-i látomást, amit A kutya c. versében ír le: „egyszer csak előbúvik / nappali rejtekeből, / belőlünk / az az oly-igen éhes, / lompos, lucskos kutya / és istenhulladékok, / istendarabkákat / keresgél.”

Amikor egyház és világ küzdelméről beszélünk, ilyen éhezõ „kutya-lelkeket” is kell látnunk magunk körül, amelyek, akik várják, hogy levegyük a rabláncot róluk, vagy meghirdessük, hogy eljött szabadulásuk ideje, és nem kell nekik lelki éhhalált halniuk, és istenhulladékok kutatniuk lelki-lelketlen szemétdombok tájékán. Van Kenyere az Életnek, és van Itala, és buzgó Forrása! Adja Isten, hogy egyházunk legyen, ahogy Jn 4-ben olvassuk, élő víz bőséges forrása a szomjazóknak.

Hát harcolunk! Harcba állunk önmagunkkal, harcba állunk önmagunkban, magunk körül tanítványságunk betöltéséért, a ránk váró embertársainkért. Akkor mi az akadály, miért nem jutunk egyre előbbre? Erre a gyötrő kérdésre egy 20. századi neves keresztyén testvérünk, Theodor Bovet néhány sorával válaszolok (a tkp. fontos szavakat kicsit tágabb összefüggésben idézem): „A tudomány a halott analízise, nem az élet szintézise. Lerombolhat és felépíthet, de teremteni

nem tud. Tanít minket a teremtettségről, a teremtsérről viszont semmit nem tud mondani. S a világ ma kezd erre rájönni. Becsüli a védelmet, amelyet a tudomány minden lehetséges külső veszedelem ellen nyújt, de érzi, hogy szerető elrejtettség nincs benne. A sokat tudó ember is védtelen, sőt még inkább az, mint a tudatlan, hiszen egész tudása csupán a világ halott oldalára vonatkozik, a tulajdonképpeni életet (és ezt én teszem hozzá: az Élőt) elfelejtette. Az atombomba rémére volt szükség ahhoz – mondja Bovet –, hogy föleszméljünk. Akik a legtöbbet értenek ehhez, azok ismét helyes mértékkel mérnek. Albert Einstein azt mondta: „A legnagyobb probléma az emberi szív.” – Innen a magam gondolatait fűzöm tovább. A küzdelem megmarad. Ebben a küzdelemben azokért kell harcolnunk, akiket Isten bízott ránk. De hogy értük jól küzdhessünk, először magunkban kell legyőznünk a hit győzelmével a világot. Hiszen bennünket is befönt, mint a Laokoon-családot, az ősi kígyó, az ordító oroszlán a mi szívünk ajtaja előtt is tátja éhes száját.

Az egyház az a hely és közösség, ahol ígérete szerint Jézus Krisztus jelen van a világban. Az egyház az a közösség, amelynek viselnie kell ennek a minden irányban folyó küzdelemnek a terheit, és amelynek ígérete van a bizonyosan eljövő győzelem dicsőségére is. Ezt a terhet nem háríthatjuk át másra, ez a miénk, ha az egyház népe vagyunk.

Mostani egyházi életünk összefüggésében pedig az a reménységem, hogy egy olyan megújuló egyházkerületben végezhetem a rám bízott, megrendítően nagy távlatú szolgálatot, amelyen a küzdelem hevében is megjelenik Krisztus arca. Hogy ne legyünk riasztóvá, ijesztővé a Dunántúl evangélikusai és egész hazai Sionunk számára, hanem legyünk azzá, amik vagyunk Isten kegyelméből: Isten harcosai a világért, a világban.

Luther szerint Isten az ő kormányzásának mindkét eszközével, a törvénnyel is és az evangéliummal is az igazságot tárja fel és juttatja érvényre, tehát „igazságot tesz”, csak más-más alapon. A törvény az embertől követeli, hogy tegye, cselekedje az igazságot, és ennek alapján ítéli igaznak vagy bűnösnek. Itt tehát az igazságtétel az ember cselekedetei alapján történik. Az evangélium viszont „lelkileg”, azaz Istenhez való közvetlen viszonyában szólítja meg az embert, és pedig mint a törvény által elítélt bűnöst, és azt a jó hírt közli vele, hogy Isten Jézus Krisztusért megkegyelmezett neki, megbocsátotta bűneit, megajándékozta Krisztus igazságával, és így felmentette, megszabadította a törvény vádoló ítéletétől. Itt tehát az igazságtétel alapja Isten cselekedete, bűnbocsátó kegyelme Krisztusban.

Dóka Zoltán

Boleratzky Lóránd

A Dunántúli Egyházkerület feltámadása

Az 1734. október 20-án megjelent Carolina resolutio secunda alapján a bányai, dunáninneni és a tiszai egyházkerületek ténylegesen 1735-ben alakulnak meg, a dunántúli újjászervezésére 1737-ben kerül sor.¹ Ez a területi beosztás érvényesült 1952-ig, minthogy a vesztes első világháború után az egyetemes közgyűlés 1920. december 9-én tartott ülésén kinyilvánítja azt a közjogi álláspontját, mely szerint a status quo és területi integritás alapján áll, és „az egyetemes egyházat régi területi határaiban továbbra is egységesnek tartja.”²

Az egyre nehezedő megélhetési viszonyok a kerületi beosztás kérdését újra felszínre hozták. Először az 1931. november 27-i egyetemes közgyűlésen vetődik fel a két csonka egyházkerület; a tiszai és a dunáninneni egyesítésének szükségessége.³ Ez a kérdés az 1934-37. évi zsinatot is élénken foglalkoztatja és az egyházi közvéleményt is erősen felkavarja. Ez az ET. II. tc. 61. §-nak elfogadásával olyan kompromisszumos megoldást nyer, hogy az egyházkerület megszüntetése vagy új egyházkerület szervezése a zsinat hatáskörébe tartozik; az egyetemes közgyűlés pedig az érdekelt egyházkerületek közgyűléseinek kezdeményezésére szükség esetén a kerületek közigazgatásának ideiglenes egyesítését is elhatározhatja.⁴

A második világháborút követően újra előkerült a kerületi beosztás kérdése, amelynek mozgatórugói között az egyház valóságos teherbírása, amely a németek és szlovákok kitelepítésével jelentősen meggyengült, – de talán nagyobb mértékben esett latba a pártállami szerveknek az a törekvése, hogy az egyházat szervezetében gyengítsék meg, és ennek érdekében leváltásuk mindazokat a vezető tisztségeket beöltő személyeket, akik a régi rendszer hívei voltak, és nem voltak hajlandók a kollaborálásra. Ezt a folyamatot Mihályfi Ernő, a köztársasági elnöki kabinetiroda vezetője indította el Szabó József balassagyarmati püspök beiktatása után 1948. március 18-án elmondott beszédével, ahol azt hangoztatta, hogy el kell távolítani a bárókat, a dupla nemeseket, a földbirtokosokat, a levitézlett közéleti személyeket az egyház életéből, és helyüket a dolgozó társadalmi osztályokból kell betölteni.⁵

Az egyházi iskolák államosítása után az egyház vezetősége elleni nyílt támadás Ordass Lajos püspök, Radvánszky Albert egyetemes felügyelő és Vargha Sándor egyetemes főtitkár letartóztatásához, illetve Ordass püspök és Vargha Sándor 2, illetve 3 évre történő elítéléséhez vezetett.⁶ A Radvánszky Albert elleni

¹ Bruckner Győző: *A magyarországi ev. egyház egyházkerületeinek beosztása történelmi és egyházjogi megvilágításban.* – Miskolci Jogászelet 1937, XIII. évf. 10. l.

² Egyet. közgyűlési jegyzőkönyv 1920. december 9. – 3. jk. pont.

³ Egyet. közgy. jegyzőkönyv 1931. évi 7. jk. pont.

⁴ Kiss Antal: *Az 1934-37. évi budapesti evangélikus zsinat előzményei, lefolyása és joganyaga.* Miskolc, 1941, 41-43, 77-79, 143-144.

⁵ Vladár Gábor: *Visszaemlékezéseim.* Budapest, 1997, 319. l.

⁶ Boleratzky Lóránd: *Az Ordass per.* – Keresztyén Igazság. 1995/27, 15-25.

eljárást csak a fő tárgyaláson jelentkező szívbántalmi miatt szüntették meg; letartóztatása ellen az egyházasdegelegi lelkész tiltakozott, de az egyház vezetése válasza sem méltatta.

Az állami nyomásra 1948. december 8-án 63 zsinati tag részvételével összeülő zsinat egyetlen feladata az állam és az evangélikus egyház közti egyezmény elfogadása volt. Minthogy a szöveg módosítása nem volt lehetséges, így abba biztosítékok sem kerülhettek bele. Alig egy év múlva a kötelező hitoktatási rendszer is megszűnt.

Az akkori közhangulatra egyébként jellemző, hogy 17-en mondtak le zsinati tagságukról, tizen pedig különböző bizottsági tagságukról.

Az 1952. február 5-én megnyílt országos zsinat is elsősorban annak a jegyében ült össze, hogy szolgálékken az állami célokat teljesítse. Dezséry László püspök – aki eredetileg a szociáldemokrata párt tagja volt, a két párt egyesülése folytán a magyar dolgozók pártjának tagjává vált – zsinati ígíhírdetésében többek között megállapította, hogy

„egyházunk egy szocializmust építő nép naponta új problémáikat legyűró rohamos fejlődésének sodrába került. Az egyházban a haladás gátlói, az engedelmesség halogatói, a visszacsínálók még ma is azt szeretnék elérni, hogy várjuk meg a 'fejlődés végét', mire szerintük kötelezővé válna számukra Isten minket illető parancsainak végrehajtása.” A törvényalkotásunk alapelveivel kapcsolatban elmondta, hogy „egyházunkat a valóságos történelmi magyar evangélikus gyülekezetekre építjük. A gyülekezetek saját, belső erejére. Egyházunk egész külső keretét odáig bontjuk le, amíg az életünk azt kitölteni képes, és szervezetét akkorávé tesszük, amekkorák a valóságban vagyunk.”

Ezen az ülésen Mády Zoltán lemondott a zsinat világi elnöki tisztéről minden indokolás nélkül, majd a zsinat küldöttsége tisztelgő látogatást tett a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa elnökénél, és hódoló üdvözlő táviratot küldött Rákosi Mátyás miniszterelnök-helyettesnek.⁷

Már a zsinat megnyitását követő másnapon Reök Iván egyetemes felügyelő, akit súlyos felelősség terhel az egyház autonómiájának és az egyházi érdekeknek folyamatos feladásáért, lemond egyházi tisztségeiről „kegyvesztettség” miatt, illetve mivel egyesek megnyitó beszédét a demokratikus véleménynyilvánítás elfojtására irányuló kísérletnek tekintik. Február 9-én pedig Túröczy Zoltán és Szabó József püspökök is lemondtak. Az Elnökségi Értekezlet jegyzőkönyvében, a levéltárban olvasható Vető Lajos előterjesztése a két megbízhatatlan püspök ügyében: „Mindkettőjüknek azért kellett távozníok, mivel hosszú idő óta világossá vált, hogy külön utakon járnak, s olyan egyházpolitikát folytatnak, amely a kívánt mértékben nem támogatja az állammal kötött egyezményt hűségesen megtartani igyekvő egyházi (!) vezetést.”⁸ Az ÁEH Túröczy püspök tartózkodási helyét Nagygeresden jelölte ki, melyről csak a felesége tudhatott, és a

⁷ Boleratzky Lóránd: Az állam és az evangélikus egyház közti 1948. évi egyezmény. – Keresztényi Igazság 1998/40, 23-26 l.

⁸ Evangélikus Élet XVII. évf. 6. szám, 1952. febr. 10.

⁹ Fabinyi Tibor: Túröczy Zoltán püspök emlékezete. – Lelkipásztor 1993/12 446. l.

győri lelkészi állást sem foglalhatta el, noha a győri képviselőtestület lemondását nem vette tudomásul, és ebben az ügyben határozatot sem hozott.

Túróczy Zoltán egy 1956. évi magánlevélben azt írta, hogy „1952 februárjában a jelenlegi püspökök (Dezséry és Vető) állami segítséggel puccs-szerűen eltávolítottak az egyházi szolgálatból. Az ellenem felhozott vádak közül akkor csak kettőt közölt az ÁEH. Ezek: személyemben *megbízhatatlan vagyok* és működésem a demokráciára káros. Volt egy harmadik is, hogy angol-amerikai zsoldban álló összeesküvő vagyok.”¹⁰

A rendszerváltozás után az ügy pontos hátterére fény derült, amikor lehetővé vált az ÁEH-iratok tanulmányozása. Az Elnöki iratok 2. dobozában olvasható a későbbi püspököknek, Ottlyk Ernőnek a február 6-i írása, amelyben annak a véleményének ad hangot, hogy Reök Iván egyetemes felügyelő, az egyik püspök: Túróczy Zoltán és követői Dezséry püspök és a kommunisták ellen veszélyes összeesküvést kezdeményeznek. Reök egyetemes felügyelő vezetésre vonatkozó jogai azzal végződnek, hogy az állam felé hűnek mutatja magát, és Vetőt és Dezséryt az ÁEH előtt lehetetlenné kívánja tenni. A jelentést tevő még ehhez hozzáfűzte, hogy a megnevezett személyek nemcsak Vető és Dezséry püspököket, hanem az egyházon belül „más haladó erőket” is lehetetlenné kívánnak tenni.¹¹

Ottlyk gyanúja már azért is teljes képtelenségnek tekinthető, mert Túróczy Zoltán és Reök Iván álláspontja között áthidalhatatlan ellentét húzódott meg, mégis az ÁEH számára felvetette annak a kérdésnek az eldöntését, hogy az evangélikus egyház jövőbeni útját *milyen erő*k határozzák meg. Az ÁEH a teendők két lépcsőben vitte keresztül. Először is Reök Ivánt, aki az ÁEH és a kommunisták kreatúrája volt, lemondásra szólította fel még aznap, hogy Ottlyk utolsó jelentését megtette.

A másik döntő lépésre 1952. május 20-án került sor, amikor is a zsinat megalakította az I. törvényt a „Magyarországi Evangélikus Egyház területi beosztásának újjárendezéséről”, amely két egyházkerület megszűntetésével az ország területének hosszanti irányban történő kétfelé vágásával az Északi és a Déli egyházkerületet alakítja ki, mindkét kerületnél Budapest székhellyel.

A fenti III. ülészakról felvett jegyzőkönyvből, illetve Dezséry László beszédéből, valamint Sólyom Jenő előterjesztéséből a kerületek kialakításánál irányadó alapelvek a korábbiak szerint mutatkoztak meg: olyan egyházkerületeket kell kialakítani, ahol egy egyházmegye egybeesik egy vagy két államigazgatási határral, vagy egy államigazgatási megyében helyezkedik el két egyházmegye; két egyházkerületet kell kialakítani; a reform érintse mind a négy korábbi egyházkerületet; a két egyházkerületben egyenlő számú egyházmegye legyenek és lehetőleg egyenlő számú lelkészi állás; mindkét kerület székhelye Budapest legyen.¹²

¹⁰ Fabinyi Tibor uo.

¹¹ Böröcz Enikő: *Nur die Wahrheit wird euch/uns frei machen*. 1999, 3. 1. XIX-A-21a Elnöki iratok: 2. doboz 30/1952.

¹² Országos Evangélikus Levéltár 574/1952 M. sz. jegyzőkönyv és mellékletei. – lásd Evangélikus Élet 1952. jún. 1. számát, ahol Dezséry a jogfolytonosságról tesz említést s ezért általános tisztújítást nem lesz.

A hivatalos előterjesztéssel szemben ellenindítvány nem érkezett; mellette Deszéry László, Velsz Aladár, Weltler Jenő és Moravcsik Sándor szólalt fel. A zsinat végül általánosságban és részleteiben is elfogadta az előterjesztést mindössze azzal a módosítással, hogy Szolnok-csongrádi egyházmegye helyett Csongrád-szolnoki egyházmegye lett.

Korábban a háromkerületes megoldás is felmerült, de ez azért ne volt megoldható, mert „Nem volt található megfelelő központ”, illetve surlódást jelentett volna a három püspök között, „a többfelé tájékozódást ezzel meg lehet szüntetni”.

A Dunántúli Egyházkerület utolsó közgyűlésén 1952. június 19-én Velsz Aladár kerületi felügyelő megállapította, hogy a zsinat Dunántúl földrajzi és lelki egységét kétfelé vágta, minthogy ott egységes közvélemény és kegyesség alakult ki.^{12a} De hát éppen ez volt a cél, az egységesen Türoczy Zoltán mögött felsorakozó Dunántúlt meg kellett zabolázni.

Dunántúlnak egységes kerületként való megtartása „nem felelt volna meg az irányelveknek”.

Fájdalmasan ír a Dunántúli kerület felszámolásáról Kapi Béla püspök Lámpás az oltár számolyán című emlékiratában¹³:

„Politikai érdekből lehet egy új egyházi térképet rajzolni...” De a múltat nehéz legyőzni. „Oh a történelmi múlt félelmissé válik azokra, akik erőszakkal és hazugsággal meghamisítják a történeti valóságot és elárulják a történelem régi, hamisítatlan igazságait. Az egyházkerület kivégzésekor nem adtak ki gyászejelentést. Pár soros zsinati határozat az egész, de a mondat végére Isten keze rájegyezte a hívő emberek bizodalját: A feltámadás reményében.”

A kétkerületes megoldás olyan torzuláshoz vezetett, hogy Vác a Déli, Szentgotthárd pedig az Északi Egyházkerülethez került. Ennek a szerkezetnek az a legnagyobb terhe, hogy az ország nyugati és keleti végei között a püspök személyén kívül nincs tényleges kapcsolat. A mintegy félezer kilométeres határvonal a két terület között hosszúságában vágja kétfelé az országot a budapesti kettős központnak az érdekében. Ennek a centralizációnak az az ára, hogy a kerületek sohasem válhatnak lelki-szellemi műhellyé, a gyülekezetek bármilyen szintű összekapcsolódásával. A budapesti centrikusság mellett nem lehet igazán érezni a vidéki gyülekezetek gondjait és nehézségeit, annyira más a budapesti életstílus. Emellett a beosztás mellett tovább sorvadnak egyházunk vidéki szellemi központjai.

Kétségtelen, hogy minden tekintetben arányos beosztás aligha képzelhető el, de arra kell törekedni, hogy megközelítőleg hasonló legyen a kerületekben a gyülekezetek száma.

Az egyház területi beosztásánál figyelembe veendő szempontok közül az egyházvédelmi, egyházjogi és takarékosági szempontok érdemelnek figyelmet.

Egyházvédelmi szempontok a minél kisebb kerületek mellett szólnak, mert itt intenzívebb munka végezhető. A római katolikus egyház ismerte fel először ezt az

^{12a} Jegyzőkönyv a Dunántúli egyházker. 1952. jún. 19-i közgyűléséről.

¹³ Temettem. – Keresztyné Igazság 1991/10. 4. l.

igazságot, amely Mária Terézia alatt abban mutatkozott, hogy a szepesi, besztecebányai, szombathelyi, székesfehérvári és munkácsi püspökségek megalapításával jóformán hívek nélküli területet fedett le. 1993-ban II. János pápa a Hungarorum gens kezdetű bullájával egy kivételével valamennyi egyházmegye területét megváltoztatta, és két új egyházmegyét hozott létre. A Christus Dominus kezdetű zsinati okmány ennek értelmét abban látja, hogy „az egyházmegye akkor éri el sajátos célját, ha az egyház lényege Isten népe körében szembeötlően megmutatkozik; ha a püspökök valóban kifejtetik lelkipásztori tevékenységüket és pedig Isten népe szolgálatát a lehető legtökéletesebb módon elláthatják. Így az átszervezés kizárólagos szempontja a *pásztorizáció, a hatékonyság növelése*.“¹⁴

Bruckner Győző egyházvédelmi szempontból azt a megoldást tartja helyesnek, ha mintegy nyolcvanezer hívő kormányzása és evangelizáló munkássága tartozna egy püspök joghatósága alá.¹⁵

A kisebb lélekszámú egyházkerületek mellett szól az is, hogy a hívek közel egynegyede szórványban él, akiknek a pásztorizációja nagyobb kerületek mellett intenzív formában alig képzelhető el, pedig a püspöklátogatás óriási egyházépítő hatásáról aligha szabad lemondani.

Az ökumenikus kapcsolatok egyre szélesedő köre miatt a reá eső terheket az egyházkerületek számának növelésével lehet csökkenteni.

Az evangélikus egyház súlyát és tekintélyét mind befelé, mind kifelé növelni lehet az egyházkerületek számának emelésével. Erre a felerősödő ateista légkörben szükség lenne.

Egyházi megfontolások az egy- vagy kétkerületes megoldás ellen szólnak, minthogy egyik esetben sem érvényesülnek a demokratikus alapelvek, arra tekintettel, hogy a hivatalára nézve idősebb püspökök (püspök-elnökök) véleménye hivatali többletjogai alapján elhatározó szokott lenni, s valósággal pontifex maximussá válhat. Három egyházkerület mellett a „tres faciunt collegium” elve érvényesül, ahol a két püspök kiegyenlítő szerephez juthat.

A *püspöki székhely* megválasztásánál a fő szempont nyilván csak az lehet, hogy azt a megoldást kell választani, amelyiknél legeredményesebb lehet a püspök lelkipásztori felvigyázói szolgálata. Ez a követelmény leginkább akkor látszik teljesülni, ha a kerületi székhely minél közelebb kerül a hívekhez és az egyházi intézményekhez.

Takarékossági szempontokat is természetesen figyelembe kell venni, de ezt abszolútizálni nem szabad. Nagy elveket, elsőrendű egyházi szempontokat nem szabad kizárólag takarékosági szempontként kezelni, mert ez a fejlődést megakaszthatja, a hitélet kiteljesedésének akadálya lehet.¹⁶

A zsinat az utolsó két évre, 1996-1997-re hagyta az egyházkerületek kérdésében történő határozathozatalt. Ez nem volt szerencsés döntés, minthogy ez a zsinat kétségkívül egyik legfontosabb, de egyben legirritálóbb problémája is volt, amely erősen megosztotta a zsinati tagokat. A zsinat egyik legdrámaibb eseménye 1996.

¹⁴ Zászkaliczky Péter: Bevezetés a területi rendezés általános vitájához. Budapest, 1996, 5. l.

¹⁵ Bruckner Győző i. m. 21. l.

¹⁶ Boleratzky Lóránd: Magyar evangélikus egyházjog. Budapest, 1998, 130.

május 20-án történt meg, amikor zsinati tagságáról történő lemondását jelentette be Zászkaliczky Péter, az a személy, aki legtöbbet tett a zsinat eredményes munkája érdekében. Lemondásához dr. Harmati Béla püspöknek az a kijelentése vezetett, hogy lemond püspöki tisztéről, ha a zsinat megváltoztatná a jelenlegi területi beosztást. Mivel ebben a bejelentésben az új területi beosztás kérdése a püspök személye elleni bizalmatlansági kérdéssé fordult át, ebben a zsinati tagok befolyásolását¹⁷ látta. Lemondását több zsinati tag követte.

A XXII. zsinati ülészakon sem a háromkerületes, sem a kétkerületes megoldás nem kapott többséget, ezért a zsinat a három közigazgatási szintes megoldással kísérletezett, amely az egyházkerület szerepét formálissá kívánta tenni.¹⁸ Mivel azonban ez az elképzelés sem kapott többséget, a zsinat újra visszatért a háromszintes elképzeléshez s a XXVI. ülészakon elfogadták a háromkerületes megoldást, mégis azzal a kikötéssel, hogy a harmadik kerület, a Nyugati (Dunántúli) bevezetésére csak 2001. január 1-jével kerül sor. A zsinat a Dunántúli egyházkerülethez tartozónak öt egyházmegyét határozott meg: a *Féjér-komáromi*, a *Győr-soproni*, a *Somogy-zalai*, a *Vasi* és a *Veszprémi* egyházmegyét. A Dunántúli egyházkerület a hozzá tartozó 114 egyházközséggel a legnagyobb egyházkerület lett.¹⁹ Ennek a magyarázata nyilván az lehet, hogy a zsinat a Dunántúl területi és szellemi egységét kívánta visszaállítani.

Csaknem fél évszázadnak kellett eltelnie, hogy az állami és egyházi diktatúra által 1952-ben az egyházra kényszerített és ennek struktúráját súlyosan leépítő törvény hatályát veszítse. Az egyházkerület immár halottaiból feltámadt. Megnyílt a lehetőség, hogy a Gyurácz Ferenc, Kapi Béla és Túróczy Zoltán püspökök örökébe hatalmas szavazattöbbséggel lépő Ittész János és dr. Weltler János egyházkerületi elnökség az ő mindmáig kisugárzó szellemiségükben építse a Dunántúl evangélikusságának földrajzi és lelki egységét.

¹⁷ L. Zászkaliczky Péternek a zsinat elnökségéhez és a pesti egyházmegye közgyűléséhez írt 1996. május 20-án kelt levelét.

¹⁸ Boleratzky Lóránd: Requiem az egyházkerületek felett. – *Keresztyén Igazság*. 1996/32, 2-4. l.

¹⁹ A déli egyházkerület elnöksége a 2000. április 7-én tartott kerületi presbiteri ülés elé terjesztett jelentésben kifogásolta, hogy a zsinat képtelen volt egyenlő kerületeket kialakítani, mert a Déli Egyházkerület 64, az Északi pedig 78 egyházközséget foglal magában. – A zsinat három ízben: az 1998. szept. 26-i, az 1999. márc. 13-i és a 2000. márc. 31-én hozott jogszabálymódosításában változtatla meg az egyes kerületekhez tartozó egyházmegyék összetételét. Ez mutatja, hogy a zsinatnak nem volt kiforrott álláspontja. – Lásd *Evangelikus Közlöny* 2. évfolyam 4. szám, 6., 15., 26. l.

id. Magassy Sándor

A püspöki tiszt legitimitása és apostolisága

*Püspöktátás az újonnan megalakult
Nyugati (Dunántúli) egyházkerületben*

Több éven át tartó zsinati csatározások, önző hatalmi ambíciók és beszűkült csoportérdek kereszttüzében – a Zsinat által megszabott idői keretben – 2000. márciusa és augusztusa között megalakult a Nyugati (Dunántúli) egyházkerület¹: megtörtént a püspök és a kerületi felügyelő választása, az egyházközségek és az egyházmegyék végrehajtották az esedékes tisztújításokat és kijelölték delegátusaikat az egyházkerületi feladatok elvégzésére. Ahhoz azonban, hogy az egyházkerület a törvények szerint valóban működni tudjon, be kellett iktatni a püspököt és a felügyelőt.

A hivatalos megbizatással rendelkező Előkészítő Bizottság lebonyolította az egyházkerület vezető tisztségeire kiírt választásokat. Megállapította a választások törvényességét és eredményességét. Nyilvánosságra hozta, hogy Iltész János a püspöki, dr. Weltler János a felügyelői tisztre megkapta az érvényes szavazatok jelentős többségét. Szeptember 23-ra kitűzte az iktatás, október 7-re pedig – már az új vezetőség döntéseként – az egyházkerület alakuló közgyűlésének időpontját. Ez az egyébként kikerülhetetlen menetrend csak látszólag volt magától értetődő. A valóságban számos probléma merült fel.

Aggályok

Néhány külföldi és hazai hittestvér a püspöktátás legitimitásával és apostoliságával kapcsolatos aggályainak adott hangot, s ezzel egy fontos, ám általában háttérben maradó kérdést vetett fel.

Az alapkérdés lényegében igen egyszerű: iktathat-e lelkész püspököt? Ahogy azonban a pozitív vagy negatív választ igazolni hivatott részletadatok megjelennek az érvelésben, a kép zavarossá válik.

Hazai és nemzetközi nyilvánosságot kapott Harmati Béla püspök elutasító véleménye és annak indoklása. E szerint „Agendánk liturgikus rendje »iktató és beiktatandó püspökről« szól”. Mivel pedig „a győri iktatás nyilvánvalóan magán hordozza az önkényesség és a »defectus ordinis« jeleit, ezért »de facto« és nem »de iure« beiktatásáról kell szólnunk”.² Az érvelés sajátossága, hogy egy liturgikus cselekményt egy jogi eljárással kapcsol össze és végső soron kétségbe vonja a püspöki tiszt gyakorlásának legitimitását.

Idézem az érvelés egyháztörténeti vonatkozásait is. „Felelősnek érzem magam egyetemes egyházi és magyar evangélikus tradícióink megtartásában is. A reformáció gyakorlata Wittenbergben megerősítette a IV. századi Niceai Zsinat döntését, amely szerint a püspök beiktatását a szomszédos püspököknek kell végezniük. Ez volt a gyakorlat evangélikus egyházunkban Magyarországon is az 1707-ben összehívott Rózsashegyi Zsinat óta, kivéve az egyházüldözés korszakainak kivételes eseteit”.³

Úgy tűnik, mintha közel 1700 év óta egy olyan püspöktátási rend volna érvényben az egész keresztyénségre vonatkozóan, melytől csak kivételesen – üldöztetések eseteiben – tértek el, s hogy ezt a rendet átvette a lutheri reformáció is Wittenbergben és Magyarországon egyaránt.

Nagyon fontos mozzanatokra világít rá Mag. Helwig Sturm osztrák evangélikus püs-

¹ A megalakulás nehézségekre ütközött. Ismételt kísérleteztek például a Fejér-Komáromi egyházmegyének az Északi egyházkerületben maradása érdekében zsinati és egyházmegyei szinten.

² D. Dr. Harmati Béla püspök id. Magassy Sándornak címzett levele, D-147/2000. (Budapest, 2000. október 10.).

³ D. Dr. Harmati Béla püspök körlevele „a Magyarországi Evangélikus Egyház Lelkészei, Feltámasztói és Tisztségviselői” számára, D-128/2000. (Budapest, 2000. szeptember 18.)

pök levele, melyben „Információim szerint – írja Ittész János megválasztott püspöknek – Ön elutasítja azt, hogy Harmati és Szebik lutheránus püspökök bármelyike iktassa hivatalába, mivel ezeket a püspököket még a régi rezsim alatt nevezték ki. Nincs jogom arra, hogy ezeket az összefüggéseket kívülről megítéljem, de meggyőződéseim szerint ilyen ítéletet az Önök egyháza zsinatának kellene kimondania és nem az egyház egyes tagjainak, vagy tisztségviselőinek. Tudomásom szerint ilyen ítéletet a zsinat nem hozott”⁴.

Már nem is egyszerűen az egyházpolitika, hanem egyenesen a politika – annak is egy rendkívül pontatlan és vulgáris változata – kerül az érvelés homlokterébe. Ugyanilyen döbbenetesen felszínes az egyházjogi hivatkozás, ahol szerepel az, hogy mit nem tilt meg a zsinat a püspöktálatással kapcsolatban, az azonban hiányzik, hogy mit állapít meg az iktatás rendjéről.

Bizonyítottság hiányában csak rágalomnak lehet minősíteni azt a vádat, mely szerint a ma hivatalban levő püspökeink pártállami megbízatása lenne oka „mellőzésüknek”. A tájékoztatatlanság perdöntő bizonyítéka, hogy D. Szebik Imre megválasztásakor az államnak már nem voltak meg korábbi jogosítványai. Tisztázatlanságot tükröz az érvelés teológiai megközelítése is. Sturm püspök szerint ugyanis „a püspöki hivatal ... az egyház katolicitásának és univerzalitásának kifejezője. Püspöktálatást az összegyűlés és a szomszédos egyházak, esetleg a Lutheránus Világszövetség stb. reprezentánsai nélkül el sem tudok képzelni. Ha Önt csak annak az egyházkerületnek képviselői fogják beiktatni, amely Önt megválasztotta, ebben az esetben az egyházkerületnek olyan beszűkült irányítását és izolálását látom, melyhez a magam részéről nem tudok hozzájárulni”⁵.

Nehéz értelmezni ezt az okfejtést.

Figyeljük meg: a püspök elképzelhetetlennek tart olyan püspöktálatást, melyen a szomszédos püspökök ne vennének részt, ugyanakkor visszautasítja a meghívást és kivonja magát a püspöktálató egyházi képviselők közösségéből; vagy: megállapítja, hogy a püspök a maga személyében biztosítja az egyház katolicitását és univerzalitását, ugyanakkor a résztvevő reprezentánsok szinte végtelen listáját sorolja fel; vagy: ellenkezése közben tisztázatlanul hagyja, hogy milyen legitimáló szerepet tulajdonít az összegyűlés képviselőinek az iktatás liturgiájában.

Tények

A probléma vázolása után két kérdésre keresünk választ: (1) Mi történt Győrött 2000. szeptember 23-án? És: (2) Mit tudunk mondani a legitimitással, a katolicitással, illetve az apostolisággal kapcsolatban?

(1) Az iktatási ünnepen több mint 110 lutherkabátos lelkész énekelt a Condfirmát, (a Szentlélekért könyörgő ősi imádságot), az iktatási liturgia három füngense után az egyházkerület öt egyházmegyéjének esperese, majd a veszprémi katolikus érsek, a dunántúli református püspök és az erdélyi evangélikus püspök mondott áldást. Résztvevtek és felszólaltak a finn, a szlovák és a bajor evangélikus egyház küldöttei. Kiemelt szerep jutott az Északi egyházkerület püspökének, D. Szebik Imrének, aki az ünnepi istentisztelet igehirdetői szolgálatát látta el, áldást mondott és átadta a püspöki szolgálat jelképét, az aranykeresztet is.⁶ Mindez azt mutatja, hogy megvalósult az a kritérium, melyet Sturm püspök a püspöktálatás egyik leglényegesebb ismérveként jelölt meg. Az iktatás liturgikus és közgyűlési elemei bizonyos pontokon nehezen választhatók szét. Erre azonban nincs is szükség. Az iktatás nemcsak az iktatási formula elmondásából áll, hanem hozzátartozik

⁴ Mag. Helwig Sturm osztrák evangélikus püspök levele Ittész János megválasztott püspöknek, 7015/00 ap. (Wien, 2000. 09. 13.)

⁵ Sturm püspök 7015/00 ap. sz. levele

⁶ Személyes tapasztalatok mellett a leglényegesebb adatokat tartalmazza a rendkívüli egyházkerületi közgyűlésről készített jegyzőkönyv is. – Ittész János püspök Sturm püspökhöz írt ad 112/2000. sz. (Győr, 2000. szeptember 18.) válaszelevelében megemlíti, hogy „Harmati püspököt is kértém korábban az úrvacsora liturgikus szolgálatának elvégzésére. Szebik püspök (igeszolgálati) felkérésre ment mondott, Harmati püspök azonban nemlegesesen válaszolt”.

mindazok szolgálata is, akik akár a liturgiában, akár a közgyűlés programjában szerepet kaptak.

(2) Bonyolultabb a másik kérdéskör.

A „legitimitás” kérdésénél abból kell kiindulnunk, hogy az legitim (törvényes), ami megfelel a Lexnek (Törvénynek). A politikai szótárban ez a kifejezés gyakran összemosódik a demokratikus választáson elért többség megbízatási döntésével. Így aztán – adott esetben – találkozzunk a „legitimitás elvesztésének” fogalmával, ami azt jelenti, hogy a korábban megkapott többségi szavazatok aránya kisebbségivé változott. Nagy hiba volna, ha ez a politikai kategória érvényesülne az egyházi életben.

Első megállapításunk az, hogy az 1952-ben erőszakkal létrehozott kétkerületes struktúra megváltoztatásával olyan sajátos helyzet alakult ki egyházunkban, melyre minden vonatkozásban nem lehet alkalmazni a normális és folyamatos életvitelt feltételező törvényeket. Például: Az egyházkerület szinte valamennyi tisztségviselője egyházkerületi közgyűlésen nyeri el mandátumát. A közgyűlést azonban csak hivatalába beiktatott püspök és felügyelő (illetve a két helyettes) hívhatja össze. Ez pedig az adott helyzetben megoldhatatlan volt. Erre tekintettel a zsinat egy „Előkészítő Értekezletet” (és egy Választási Bizottságot) hívott életre, melynek feladata volt többek között a választásokkal és a püspöktáttal kapcsolatos döntések meghozatala.⁷ Ez a közgyűlést helyettesítő Bizottság 25:5 arányban döntött a 2000. szeptember 23-ra kitűzött püspök- és felügyelőiktatás istentiszteleti rendjével kapcsolatban.

Második megállapításunk az, hogy az 1997-ben érvénybe léptetett törvényeink sem előírást, sem utalást nem tartalmaznak a megválasztott püspök beiktatását illetően. Arról viszont egyértelműen szól a törvény, hogy az egyházkerületi felügyelőt az illetékes püspök iktatja hivatalába.⁸ A hallgatás egyfelől és a konkrét feladatjelölés másfelől arra mutat, hogy a törvényhozó zsinat nem kívánta meghatározni a püspöktáttatás módját, az istentiszteleti liturgiájának egyes elemeit (10). Nyilvánvaló tehát, hogy értelmetlen dolog „csak »de facto« és nem »de iure« beiktatásról” szólni.⁹

Harmadik megállapításunk az, hogy a püspöktáttatás teljes mértékben megfelelt az Agenda által megadott liturgikus formulának. Mesterkelt és üres az a kifogás, mely szerint „az Agenda rendjével ellentétben, ahol »beiktató« és »beiktatandó« püspökről szól a rend, a szolgálati időre nézve legidősebb és legfiatalabb lelkész kérték fel a kerület lelkészei közül”¹⁰.

Fontos kérdés kerül elénk, hogy ti. miként kezeljük az Agendában szereplő szöveget. A teológiai és liturgikus szempontokat érvényesítő bevezetésben az áll, hogy „a püspök iktatását az egyházkerületi közgyűlés részéről felkért lelkész, szokás szerint a másik egyházkerület püspöke végzi”¹².

A szövegből világosan kitűnik, hogy csak ajánlásról, nem pedig valamiféle püspöki előjogról van szó. Hasonló a helyzet a lelkésziktatás rendjénél. Ott a bevezető szöveg szerint „a lelkész iktatását az esperes vagy megbízottja végzi”, majd az utána következő iktatási liturgiában csak iktató esperest említ.¹³ Világos: az iktatás legitimitását nem az iktató személy hivatali beosztása, hanem lelkési státusa biztosítja.

Összegezve elmondhatjuk, hogy a törvényes előírások nem ellenkeznek az Agenda püspöktáttat liturgikus rendjével.

(Folytatjuk)

⁷Magyarországi Evangélikus Egyház Törvényei (2000), XI. tv. 7. és 9.§., ill. VII. tv. 52-53.§.

⁸Itt és püspök Sturm püspökhöz írt ad 112/2000. sz. levelében rámutat arra a tényre, hogy a püspök és felügyelő iktatása a lehető legtörvényesebb keretek között történik.

⁹Magyarországi Evangélikus Egyház Törvényei (2000) IV. tv. 62., 69., 71. és 79.§.

¹⁰Harmati püspök D-147/2000. sz. levele

¹¹Harmati püspök D-147/2000. sz. levele

¹²Azonos a szöveg az Agenda mindhárom kiadásában. Vö. 1963:365., 1986:476., 1996:II.476.

¹³Agenda 1963:356., 1986:465., 1996:II.465.

A gyászoló család fájdalmában osztozva adjuk hírül, hogy

D. Dr. Joachim Heubach

professzor, ny. evangélikus püspök, a Martin Luther Bund volt elnöke, a Nemzetközi Ordass Alapítvány kuratóriumának és a Luther Akadémiának az elnöke, baráti körünknek és egyházunknak őszinte jó barátja 75 éves korában október 29-én elhunyt.

Temetése november 6-án volt az észak-németországi Eutinban.

Amikor annak idején püspökké választásáról volt szó, baráti tanácsot kért Ordass Lajostól, hogy vállalja-e ezt a szolgálatot; a válasz így hangzott: „Igen, ha kész vagy szenvedni”.

Gyászjelentésének ígéje vigasztaló üzenet mindannyiunk számára: „Mert közülünk senki sem él önmagának, és senki sem hal meg önmagának; mert ha élünk, az Úrnak élünk, ha meghalunk, az Úrnak halunk meg. Tehát akár élünk, akár meghalunk, az Úréi vagyunk. Mert Krisztus azért halt meg, és azért kelt életre, hogy mind a holtakon, mind az élőkön uralkodjék.” (Róm 14, 7-9)

Téli számunk megjelenésének késedelme alkalmat ad arra, hogy az alábbi két gyászírt is közöljük Olvasóinkkal.

A szerkesztő

Életének 69. évében Bécsben elhunyt

Szépfalusi István

evangélikus lelkész.

Őrá mi úgy emlékezünk, mint az Ordass Lajos Válogatott írások és Önéletrajzi írások köteteinek, az országsszerte közismert „lila könyvek”-nek sajtó alá rendezőjére és szerkesztőjére.

Hamvainak temetése 2000. december 19-én volt Budapesten, a Kerepesi úti temetőben.

2000. december 25-én, életének 89. évében Isten elszólította közülünk

id. Kendeh György

lelkész testvérünket, az OLBK alapító tagját, hosszú éveken át titkárát, folyóiratunknak éveken át szerkesztőjét, Ordass püspök szenvedésekben hű tárását.

Folyóiratunk tavaszi számában emlékezünk meg róla.

„Kelenföldi esték” – 2000/2001

Szeretettel hívjuk olvasóinkat, az Ordass Lajos Baráti Kör, valamint a budapesti és a környéken élő gyülekezetek tagjait családtagjaikkal, ismerőseikkel együtt a novembertől áprilisig tervezett előadássorozatunkra a kelenföldi gyülekezeti terembe. Együttléteinket általában a hónap második csütörtökjén tartjuk du. 17 órai kezdettel.

Alkalmainkon áhítat és előadás hangzik el.

áhítat	előadás
Jan. 11. „Én vagyok a jó pásztor” (Jn 10, 11) <i>Túri Krisztina</i>	„Hiszek...” (III.) (A niceai hitvallás többlete) <i>Bohus Imre</i>
Márc. 8. „Én vagyok a szőlőtő” (Jn 15, 1-5) <i>Dr. Cserhátiné Szabó Izabella</i>	„Ordass Lajos bizonyágtevő szolgálata” <i>Ifj. dr. Fabinyi Tibor</i>
Ápr. 19. „Én vagyok a feltámadás és az élet” (Jn 11, 25-26) <i>Smidéliusz Gábor</i>	(a 2001. tavaszi számban közöljük)

Szeretettel kérjük a fenti időpontok feljegyzését, mert alkalmainkra külön meghívót küldeni nem tudunk.

A februári összejövetelünk helyett 2001. február 6-án, kedden, délután 17 órakor

– D. Ordass Lajos püspök születésének 100. évfordulóján –

az Ordass Lajos Baráti Kör, a Budai Evangélikus Egyházmegye és a Kelenföldi Gyülekezet közös hálaadó istentiszteletet tart a kelenföldi evangélikus templomban.

Az ünnepi istentiszteleten ígét hirdet *Ittész János* püspök,
az oltári szolgálatot végzi *Szerevényi János* esperes és *Zászkaliczky Pál*,
orgonán *Zászkaliczky Tamás* orgonaművész,
verset mond *Bánffy György* színművész,
énekel a *Kelenföldi Gyülekezet* énekkara *Bence Gábor* vezényletével.

Az istentisztelet előtt 15 órakor megkoszorúzzuk D. Ordass Lajos püspök sírját a Farkasréti temetőben.

Ezekre az alkalmakra minden érdeklődőt szeretettel hívunk és várunk.

Zusammenfassung

Zu Beginn unserer Winterfolge bringen wir die Weihnachtsmeditation von Lajos Ordass, aufgrund Joh. 1,52.

Am 17. Oktober starb D. Zoltán Dóka, Pfarrer i. R., Gründungsmitglied des Lajos Ordass Freundeskreises, Mitglied des Redaktionsausschusses unserer Zeitschrift, Ehrendoktor der Züricher Universität, angesehener Theologe, Verfasser des berühmten Offenen Briefes 1984. Unsere jetzige Folge sei in erster Linie seinem Andenken gewidmet. Nach dem kurzen Lebenslauf von Zoltán Dóka, steht die Grabrede von Imre Bohus, ihr folgen die Erinnerungsschriften von Gábor Ittész, Mária Dóka, dr. H. H. Schmid, Rektor i. R. der Züricher Universität und jene von Dorottya Isó. Auch bringen wir zwei Schriften von Zoltán Dóka: den Lagebericht welcher sich mit dem Hintergrund der Entstehung des Offenen Briefes befasst und seine Predigt am Grabe seines Amtsbruders.

In der Folge unserer Kelenföldi Abende lesen wir die Meditation von Frau Kristine Bajusz-Orodan aufgrund Mt 5,10-12 und den Vortrag von János Ittész unter dem Titel: Zusammenstoss zwischen Kirche und Welt.

Zwei Studien stehen als Abschluss unserer Winterfolge: Lóránd Boleratzky: Auferstehung der Kirchendiözese Westungarn und Sándor Magassy sen.: Legitimität und Apostolität der Bischofswürde (Bischofseinführung in der neugestalteten Kirchendiözese Westungarn.)

Summary

Our winter issue opens with a Christmas meditation, which is a sermon by Lajos Ordass on the basis of Jn 1,52.

Zoltán D. Dóka, pensioned pastor, died on 17th October. He was a founding member of the Ordass Lajos Circle of Friends (OLBK), a member of the editorial board of our periodical, a doctor honoris causa at the University of Zürich, a well-known theologian and the author of the 1984 Open Letter. The present issue is dedicated to his memory for the most part. In remembrance of Zoltán Dóka we can read his short biography followed by his funeral sermon by Imre Bohus, and commemorations by Gábor Ittész, Mária Dóka, Dorottya Isó and Dr H. H. Schmid, a retired Rector at the University of Zürich. The present issue also carries two writings from Zoltán Dóka, a progress report disclosing some background information about the origins of his 1984 Open Letter, and one of his sermons delivered at the funeral of one of his friends.

In our Kelenföld Evenings series we can read the meditations of Krisztina Orodán on the basis of Mt 5,10-12 and the lecture of János Ittész entitled "The conflict between the Church and the world".

This winter issue finishes with two essays, "The Resurrection of the Transdanubian Church District" by Lóránd Boleratzky and "The Legitimacy and Apostolicity of the Bishop's Office" (The enthronement in the newly-found Western/Transdanubian Church District).

E SZÁMUNK SZERZŐI

<i>Bajuszné Orodán Krisztina</i> lelkész	Budapest
<i>Bohus Imre</i> ny. lelkész	Fót
<i>Dr. Boleratzky Lőránd</i> ny. ügyvéd, egyet. magántanár	Budapest
<i>Dóka Mária</i> lelkész	Boniswil (Svájc)
† <i>D. Dóka Zoltán</i> lelkész	Hévízgyörk
<i>Isó Dorottya</i> lelkész	Veszprém
<i>Ittész Gábor</i> ny. lelkész	Győr
<i>Ittész János</i> püspök	Győr
<i>Id. Magassy Sándor</i> ny. lelkész	Sikátor
† <i>D. Ordass Lajos</i> püspök	Budapest
<i>Dr. Hans Heinrich Schmid</i> prof., ny. egyet. rektor	Zürich (Svájc)

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

<i>Ordass L.:</i>	A keresztfá tövében, Nagyheti áhítatok	150,-
<i>Ordass L.:</i>	Vádirat, Korrajz	40,-
<i>Ordass L.:</i>	Jó hír a szenvedőknek, Prédikációk	400,-
<i>Ordass L.:</i>	Akikkel az Úton találkoztam	400,-
<i>Ordass L.:</i>	Nem tudok imádkozni	150,-
<i>Ordass L.:</i>	Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
<i>Ordass-Loy:</i>	Te vagy reménységem, Imádságos könyv	120,-
<i>Ordass-Giertz:</i>	Házát kősziklára építette, Elbeszélés	400,-
<i>Ordass-Giertz:</i>	Hitből élünk, Elbeszélés	400,-
<i>Ordass-Lyngar:</i>	A fáklya, Ifjúsági áhítatoskönyv	300,-
<i>Terray L.:</i>	Nem tehetett mást, Ordass Lajos életútja	150,-
<i>Scholz L.:</i>	Tisztítsd meg szívedet	100,-
<i>Scholz L.:</i>	Két sugárzó igazgyöngy, Írásmagyarázat	150,-
<i>Ritter-Tekus:</i>	A lelkipásztor imádsága	100,-
<i>Sólyom J.:</i>	Hiszem-tudom	
	Bevezetés az egyház tanításába	250,-
<i>Virág J.:</i>	Luther Márton önmagáról, 5. kiadás	350,-
<i>Luther M.:</i>	14 vigasztaló kép	160,-
<i>Botta I.:</i>	Dévai Mátyás, a magyar Luther	120,-
<i>Vajta V.:</i>	Hit és élet összecsengése	40,-
<i>Jung E.:</i>	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	300,-
<i>Kapi B.:</i>	Isten hárfása, Gerhardt Pál élete	400,-
<i>Böröcz S.:</i>	Kiáltás a mélyből	800,-
<i>Maróthy J.:</i>	Szegények szíve, Novellák	500,-
<i>Kendell-Newman:</i>	Jöjj Jézushoz! Evangelizáló füzet	100,-
<i>Dóka Z.:</i>	Márk evangéliuma, Kommentár	1.500,-
<i>Rőzse I.:</i>	A halál árnyékának völgyében	500,-
<i>Boleratzky L.:</i>	A miskolci evangélikus jogakadémia	40,-
<i>Boleratzky L.:</i>	A miskolci jogakadémia tanárai	200,-
<i>Boleratzky L.:</i>	Evangélikus egyházjog I.-II. r.	1.300,-

Kiadványainkat a budapesti Huszár Gál Könyvesbolt is árusítja (V., Deák tér 4.). Írásbeli megrendelés esetén – a postaköltség felszámításával – vidékre postai szállítást is vállal.

A Keresztyén Igazság évi előfizetési díja 2000-től 600 Ft + postaköltség.

Külföldre 12 DM. Egy szám ára 150 Ft.

Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:

Ordass Lajos Baráti Kör

1114 Budapest, Bocskay út 10.